

TARTU ÜLIKOOLI NARVA KOLLEDŽ
EESTI KEELE JA KIRJANDUSE LEKTORAAT

Edward Kess

AUDIOVISUAALSETE MATERJALIDE KASUTAMISVÕIMALUSI
GÜMNAASIUMI EESTI KEELE JA KIRJANDUSE TUNDIDES

Magistritöö

Juhendaja eesti keele assistent Enda Trubok

NARVA 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Edward Kess, 25. mai 2015

Töö autori allkiri ja kuupäev

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
1. INFORMATSIOON, MÕTLEMINE, ÕPPIMINE JA AUDIOVISUAALSED MATERJALID	6
1.1. Muutunud informatsioon ja mõtlemine ning audiovisuaalsed materjalid	6
1.2. Õppimine ja audiovisuaalsed materjalid	9
2. RIIKLIK ÕPPEKAVA JA AUDIOVISUAALSETE MATERJALIDE KASUTAMISE VÕIMALUSED	12
2.1. Gümnaasiumi riiklik õppekava	12
2.2. Audiovisuaalsete materjalide kasutusvõimalused eesti keele ainekavas	14
2.2.1. I kursus „Keel ja ühiskond” ning audiovisuaalsed materjalid	16
2.2.2. II kursus „Meedia ja mõjutamine” ning audiovisuaalsed materjalid	16
2.2.2. III kursus „Teksti keel ja stiil” ja audiovisuaalsed materjalid	19
2.2.4. IV kursus „Praktiline eesti keel I” ja audiovisuaalsed materjalid	19
2.2.5. V kursus „Praktiline eesti keel II” ja audiovisuaalsed materjalid	20
2.2.6. VI kursus „Praktiline eesti keel III” ja audiovisuaalsed materjalid	21
2.2.7. Valikkursus „Kõne ja väitlus”	22
2.3. Kirjanduse ainekava ja audiovisuaalsed vahendid	22
2.3.1. I kursus „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine” ja audiovisuaalsed materjalid	27
2.3.2. II kursus „Kirjandus antiigist 19. sajandi lõpuni” ja audiovisuaalsed materjalid	28
2.3.3. III kursus „Kirjanduse põhiliigid ja žanrid” ja audiovisuaalsed materjalid	28
2.3.4. IV kursus „20. sajandi kirjandus” ja audiovisuaalsed materjalid	28
2.3.5. V kursus „Uuem kirjandus” ja audiovisuaalsed materjalid	28
2.3.6. Valikkursus „Kirjandus ja müüt” ja audiovisuaalsed materjalid	29
2.3.7. Valikkursus „Kirjandus ja ühiskond” ja audiovisuaalsed materjalid	29
2.3.8. Valikkursus „Draama ja teater” ja audiovisuaalsed materjalid	30

2.3.9. Valikkursus „Kirjandus ja film” ja audiovisuaalsed materjalid.....	30
2.4. Valik audiovisuaalset lugemisostust arendavaid ülesandeid.....	31
Ülesanne 1.....	31
Ülesanne 2.....	32
Ülesanne 3.....	33
Ülesanne 4.....	34
Ülesanne 5.....	34
Ülesanne 6.....	35
Meediaõppematerjal: filmid „Idioot” ja „Doktor Živago”.....	35
3. EESTI KEELE JA KIRJANDUSE ÕPETAJAD JA AUDIOVISUAALSETE MATERJALIDE KASUTAMINE GÜMNAASIUMI EESTI KEELE JA KIRJANDUSE TUNDIDES.....	42
3.1. Eesti keel ja audiovisuaalsed materjalid, mida kasutatakse.....	43
3.2. Kirjandus ja audiovisuaalsed materjalid, mida kasutatakse.....	44
3.3. Tulemused: milliseid materjale eesti keele ja kirjanduse tundides kasutatakse.....	47
KOKKUVÕTE.....	51
KASUTATUD KIRJANDUS.....	53
SUMMARY.....	56
LISAD.....	57
Lisa nr 1. Õpetaja päevikulehekülg.....	57

SISSEJUHATUS

XXI sajandil on muutunud õpilane, seetõttu nõuab tänapäeva õpetajalt tunni ettevalmistamine, tunni ülesehitus ja eesmärgistamine palju enam kui varasemalt. Õpilane ei ole enam pelk informatsiooni vastuvõtja ehk anum, kuhu kõiketeadev õpetaja valab uued teadmised, kontrollib teadmiste talletumist kontrolltööga ning jätkab samamoodi suvevaheajani, ja nii tosinkond aastat järjest.

Muutunud õpikäsitluses oodatakse pedagoogilt palju. „Palju mõistmist, õpilaste eripära arvestamist, märkamist, viisakat väljanägemist, silmaringi, psühholoogilisi teadmisi, innovaativsust, orienteerumist uues, motiveerimist, infotehnoloogilisi teadmisi, aega, mõistust, valmisolekut kiirelt probleeme lahendada, aruannete ja analüüside õigeaegset esitamist. Lisaks on õpetaja koolis õpilase jaoks ka puuduv ema, isa, õde, vend, sõber, ärakuulaja, lemmikloom, vajadusel arst, politseinik, tuletõrjuja, remondimees, turvamees, rahukohtunik” (Kess 2009).

Oluline on, et õpetaja ja õpilane oleks partnerid, partnerid õppeprotsessis. Õpilane peab olema tunnis kaasatud, aktiivne. Seetõttu peab õpetaja kasutama kõiki võimalikke vahendeid, et õppeprotsess oleks mitmekülgsetel hariv. Audiovisuaalsete materjalide kasutamine on üks variant, kuidas rikastada õppetööd. Liiatigi veel maailmas, mis muutub üha enam pildikesksemaks ning ohtras visuaalses virrvarris orienteerumine ning kriitiline mõtlemine on oluline oskus. Audiovisuaalsete materjalide all mõeldakse video- ja helimaterjale, mis võivad olla nii videod, meediaklipid, telesaated, filmid, raadiosaated, laulud jms.

Magistritöö võtab vaatluse alla audiovisuaalsete materjalide kasutamise gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse tundides; millised on võimalused audiovisuaalsete materjalide kasutamiseks nii pedagoogika paradigmas, gümnaasiumi õppekavas kui ka reaalses koolielus. Töö eesmärk on kaardistada, kui palju ja milliseid materjale tegelikult õpetajad eesti keele tunnis kasutavad, analüüsida nende kasutamise põhjendatust ja valikuid.

Töö esimeses osas vaadatakse, millisena nähakse audiovisuaalsete materjalide kasutamise võimalusi tänapäevases pedagoogikas, milliseid oskusi audiovisuaalsed materjalid toetavad, mida peab materjalide valiku puhul arvestama ning millised on soovitatavad meetodilised võtted tunni rikastamiseks.

Töö teises osas analüüsitakse gümnaasiumi riikliku õppekava ning eesti keele ja kirjanduse

ainekava võimalusi ehk kuidas suunab riiklik õppekava õppeprotsessis audiovisuaalseid õppematerjale kasutama, analüüsi toetab ka eesti keele ja kirjanduse valdkonnaraamat ning sealseid suunised. Peatükis pakub autor välja enda koostatud riiklikul õppekaval tuginevaid audiovisuaalse materjali ülesandeid, mida autor on kasutanud Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi õpilastega. Lisaks toob autor näite kahe tervikliku meediaõppematerjali kohta, mõlemad materjalid põhinevad ühel mängufilmil ning hõlmavad eriilmelisi ülesandeid.

Töö kolmandas osas uuritakse kvalitatiivse uurimismeetodiga, milliseid audiovisuaalseid materjale on eesti keele ja kirjanduse õpetajad vahemikus 1. veebruar – 13. märts 2015 tundides kasutanud. Uuring tugineb õpetajate vaatluspäevikutele, kuhu uuringus osalevad õpetajad kirjutasid, milliseid materjale, millisest allikast ja millise eesmärgiga nad kasutasid. Õpetajate valikul peeti silmas, et vastajad oleksid võimalikult üle Eesti, et ei keskenduks ainult ühele piirkonnale.

Õpetajate päevikute uurimisel selgub, mida õpetajad üldse kasutavad. Sellist uuringut ei ole Eestis tehtud. Küll on uuritud seda, kas kasutatakse või millist tehnikat või allikmaterjale kasutatakse, aga sellist uuringut, kus õpetajad peavad iseennast jälgima ja kuue koolinädala jooksul tähelepanekud kirja panema, ei ole varem olnud.

Töö hüpotees on, et eesti keele ja kirjanduse õpetajad kasutavad eesti keele tunnis audio- ja videomaterjale pigem harva.

1. INFORMATSIOON, MÕTLEMINE, ÕPPIMINE JA AUDIOVISUAALSED MATERJALID

1.1. Muutunud informatsioon ja mõtlemine ning audiovisuaalsed materjalid

XXI sajand on infosajand, seetõttu on muutunud ka info hankimise allikad. Infoallikad pole enam ainult kirjalikud, vaid üha enam visuaalsed, pildilised. Maailm muutub üha enam pildikesksemaks. Puutumata ei jää ka haridus. Ainult õpiku ja töövihikuga mõtlemist arendada on pealiskaudne ja kitsarinnaline lähenemine, kool peab õpetama õpilasi mõtlema ja orienteeruma infomaailmas.

USA teadusajaloolane James Gleick tõdeb, et kommunikatsioon ja informatsiooni saamine on kogu aeg olnud oluline. Maailm töötab info peal: see on veri ja küte, elutähtis printsiip. Ei ole enam olemas puhast infoteadust, kõik teadused on muutunud infoteadusteks. Sedamööda, kuidas informatsiooni roll muutub olulisemaks, kasvab see ka liiga suureks, mistõttu võib inimene korraka omada väga palju infot. (Gleick 2014: 16-19)

2014. aasta suvel peeti Käärikul metsaülikooli, kus europarlamenti saadik ja Tartu Ülikooli professor Marju Lauristin kõneles tänase Eesti kultuuritarbijast. Lauristin kõneles sellest, et tekstipõhine kultuuritaju on muutunud audiovisuaalseks. Haridussüsteem on olnud suutmatu nende muutustega kaasas käimisel, mistõttu võib tekkida kahe põlvkonna, tekstipõhise ja tehnoloogiapõhise põlvkonna vahel kultuurikatkestus. (Sulbi 2014)

Lauristin tõdeb: „Kultuuriõpetus koolis ei ole kohanenud uue keskkonnaga, kus raamatu juhtiv roll ei ole koolis enam endastmõistetav. Pigem on uue põlvkonna jaoks endastmõistetav puuetundlik tehnoloogia. Võimetus selle muutusega kaasas käia ähvardab meid väga tõsise kultuurikatkestusega, mida saab ehk vältida läbi hariduse muutuse.“ (Sulbi 2014)

Võibolla on hariduses tagaplaanile jäänud visuaalse kirjaoskuse arendamine. Klassikalises paradigmas võib ju olla nii, et noored peavad lugema need ja need raamatud ning kirjutama need ja need kirjatööd, täitma need õpiku- ning töövihikuülesanded. Samas ei ole mõtlemine ainult lingvistiline, vaid keel on mõtlemise tööriist. Keel aga pole igapäevaelus pelk paber kandjal tekstiline ressurss, vaid ka visuaalne tõlgendatav materjal.

Tekste jaotatakse väljendusvahendite eripära ja sidususe saavutamise eesmärgil kolmeks (Aava,

Salumäe 2013: 13-14)

- kirjutatud tekstid: väljendusvahend on sõnaline, struktuur on selge, üldjuhul paberkandjal või elektrooniline, lugemist toetavad pealkirjad ja tabelid/pildid/skeemid, tekst on üleloetav;
- kuuldetekst: väljendusvahendid on kõne ja heli (ka vaikus), konteksti mõistmiseks peab rohkem selgitama ja kirjeldama, kuulata on võimalik vaid üks kord, oluline on lihtsus;
- audiovisuaalne tekst: ühendab teksti, pilti ja heli, peaaegu piiramatud väljendusvahendid, info edastamist tajuvad inimesed erinevalt, vaataja kindel hoiak kujuneb kergemini.

Psühholoog ja Tartu Ülikooli teadur Andero Uusbergi sõnul (Uusberg 2010) on kirjasõna meedium, millel on erinevad avaldumisvormid:

- audiovisuaalne (televisioon, raadio) vs. tekstiline (ajakirjad, ajalehed);
- narratiivne (film, romaan) vs. informatiivne (õpik);
- ajatu (DVD, CD, raamat) vs. ajalik (televisioon, raadio);
- sõltuv (reklaam) vs. sõltumatu (ajakirjandus);
- vana (raadio, trükk) vs. uus (internet).

Meediumid sobivad inimestele erievalt. Inimene on mõtleval olend, mistõttu pelgalt sõnaga multiintelligentset inimest ei arendata. Neurolingvistiline programmeerimine (NLP) sedastab, et mõtlemisviise on tavaliselt kolme liiki: heliline, pildiline ja tunnetes mõtlemine. NLP kasutab submodaalsust, kus mõtlemises luuakse pilt, submodaalsus on mõtlemise ehituskivi, millest pilt, heli, tunnetus kokku pannakse. (O'Connor, Seymour 2008: 64)

Heli on väga oluline mõtlemise mõjutaja. Mõtlemist toetavad helid ehk audiitiivsed submodaalsused on stereo või mono, sõnad või helid, valjus, toon, tämber, heliallika asukoht, kaugus heliallikast, heli kestus, pidev või katkendlik heli, selle tempo ja selgus. (O'Connor, Seymour 2008: 65)

Tekst võib olla nii heliline kui ka pildiline, see aga nõuab teistmoodi mõtlemist. Teksti omandamise meediume on palju, mistõttu lugemine ei ole pelk raamatulugemine. Sirbi peatoimetaja Ott Karulin rääkis metsaülikoolis: „Millist meediumi seejuures [lugedes] kasutatakse, on põlvkonniti erinev. Me ei peaks vanast kinni hoidma, peaksime selle muutusega kaasa käima, kuitahes võõras see vanemale põlvkonnale ka tundub“ (Sulbi 2014).

Karulin väidab, et noorte audiovisuaalse meediumi eelistamine on võimalus, mitte oht. Kui noored eelistavad filme, siis filmi kaudu on võimalik noori raamatu juurde tuua. „Sõna on digitaliseerinud, see ei ole ära kadunud,“ sedastab Karulin. (Sulbi 2014)

Kartma ei pea, et audiovisuaalne meedium kaotab lugemisoskuse. Uusberg tõdeb: „Lugemine nõuab ja seega treenib kujutlusvõime aktiveerumist, audiovisuaalsed meediumid aga pakuvad kujutlusvõimele materjali. Kujutlusvõime aktiveerumine lugemisel on inimeseti erinev, mistõttu ei pruugi lugemine olla kõigile sobivaim narratiivne meedium” (Uusberg 2010). Seega võib audiovisuaalne meedium narratiivset mõtlemist hoopis arendada.

Prantsuse sotsioloog Pierre Bourdieu on analüüsinud oma töödes meedia ja televisiooni mõju inimesele. Ta ei alahinda sõna jõudu audiovisuaalsetes tekstides, sest sõna aitab välja lugeda, mis on pildil. Televisiooni tööõhimõtte ongi selline, et pildile pannakse juurde sõna ning inimene näeb ainult seda, mida televisioon talle näitab. (Bourdieu 1999: 16)

Inimesest on saamas lihtne meediatarbija, kelle maailmataju vormub meedia vahendusel. „Maailma tajutakse sellisena, nagu sündmusi meediapildis kajastatakse. Ka meediatarbijal on selles oluline roll: tema teeb valiku, milliseid sõnumeid ta vastu võtab, ja annab neile ise tähendusi” (Aava & Salumäe 2013: 17-18).

Seega on oluline, et tänapäeva inimene orienteeruks selles, mida talle tegelikult näidatakse, samas ei pea seda ka kartma, sest oluline on idee, mis saadakse, on see teleuudis, reklaam või mängufilm. Metsaülikoolis tõdes kirjanik Jan Kaus, et filmis transformeerub vorm, kuid idee püsib. On filme, kus algteose idee elab suurepäraselt edasi. (Sulbi 2014) Inimene peab siin tabama ideed.

Tänapäeva meediamaastik tugineb aga juhuslikkusel ja lühidusel, sest toodetakse palju lühiuudised, mis hajutavad tähelepanu. Lühiuudised on tänapäevase kõmuajakirjanduse lemmik. „Veri ja seks, draamad ja kuritööd on alati hästi müünud” (Bourdieu 1999: 14). Televisioon suunab tähelepanu loomupoolest faktidele, mis huvitavad igäüht, aga ei puuduta olulist, kuna televisiooni sekund on kallid. Tühisest saab tähtis. Televisioonil on monopol vormida rahva aju. Ühele poole jäävad need, kes suudavad lugeda tõsisid väljaandeid, teisele aga need, kes kogu pagasi saavad ainult televisioonist ehk mitte midagi. (Bourdieu 1999: 14.-15)

Haridus on võti, mis õpetab noored infomüra teadlikult orienteeruma, kriitiliselt mõtlema ja olema teadlik meediatarbija. Tehnoloogia käes on tuleviku võti, seetõttu ei saa haridus enam jääda ainult tavatekstis orienteerujate koolitajaks, vaid õpetama, kuidas tehnoloogilisi meediate mõista ja mõtestada, et oleks tasakaal kiire ja süvenemist nõudva teksti vahel.

1.2. Õppimine ja audiovisuaalsed materjalid

Kõik materjalid, mis toetavad õpilase arengut ja mõtlemisoskuse arendamist, on õppetöö teenistuses. Õppematerjalid ja abivahendid on osa õpikeskkonnast, mida rikkalikuma õpikeskkonna õpetaja tunnis ja klassiruumis loob, seda aktiivsemad, laiema silmaringiga ning paremate tulemustega on õpilased.

Üks osa õppekeskkonnast on audiovisuaalsed materjalid, mis aktiveerivad õppeprotsessi ning elavdavad tundi. Teemaga seotud audiovisuaalse materjali ülesanne on kergendada õppimist, olla näitlik õppevahend. Audiovisuaalsed materjalid teevad tunni emotsionaalsemaks, seega sobivad nii sissejuhatava kui ka kokkuvõtva emotsiooni loomiseks. Kui alustada aktiivset loengut helilõigu või videoklipiga, siis see koondab tähelepanu ja äratav huvi problemaatika vastu, samas häälestab auditooriumi. Kui film või kasutatav video vastab õppeprogrammile, siis võib filmi kasutada ka info andmise peamise allikana ning õpetaja jutu ära jätta. (Jalak 2011; Meier 2011: 113-115; Joassoone & Peterson 2011: 9)

Visuaalsed abivahendid kannavad endas mitmeid ülesandeid, need on (Jalak 2011: 61; Peterson 2000: 6)

- stimuleerida õppimist: ergutada õpilast mõtlema;
- motiveerida osalejaid: meelitada õpilast kaasa töötama;
- elavdada heli ja pildiga tundi: tuua tundi vaheldust;
- kinnitada informatsiooni tõepärasust: näitlikustada probleemi või käsitletavat teemat;
- on asendamatu õpetatava kultuuri tutvustamisel;
- selgitada põhiteema detaile: luua õpitavast selgem pilt;
- võimaldada tähelepanu pöörata inimeste emotsioonidele ja kehakeelele;
- arendada kõiki osaoskusi: kuulamine, rääkimine, lugemine, kirjutamine;
- õpetada sõnavara, grammatikat ja seda korrata;
- kinnistada õpitut ja teha kokkuvõtteid.

Tunnis videofilmide vaatamine annab kiire ja kontsentreeritud ülevaate probleemist, tehnoloogiast, materjalist ja eelnevatest kogemustest. Samuti mõjuvad videod ergutava vahepalana, et teha õppimises lühike ergutav paus. (Jalak 2011: 64-65)

Audiovisuaalsete materjalide kasutamise puhul peab õpetaja jälgima, et tehnika toimiks, sest muidu võib plaanitu luhtuda. Videomaterjalide puhul soovitatakse (Jalak 2011: 65)

- kontrollida enne esinemist arvuti, projektori, DVD-mängija, teleri, lülituspuldi vms korrasolekut ja koostoimet;
- veenduda, et materjali saaks esitada algusest või soovitud kohast;
- kontrollida, et kõik näeksid ekraani;
- reguleerida hääletugevus sobivaks;
- vajadusel teha katkestusi nähtu arutamiseks või tagasi kerida, et mõnda kohta uuesti vaadata;
- pika filmi (üle 15 minuti) korral teha vahearutelusid, et vältida tähelepanu hajumist;
- vältida stoppkaadreid.

Materjali valikul on õpetaja käed vabad, kuigi õpetaja peab materjali sisuga kursis olema, et ärgitada õpilasi küsimustega mõtlema, kujundada diskussiooni ning juhtida tähelepanu olulistele lõikudele. (Jalak 2011: 64-65)

Videomaterjali valikul on mitu kriteeriumit, mida arvestada (Peterson 2000: 9):

- motiveeritus: õppija jaoks on videomaterjal meelelahutus, mitte eesmärgistatud õppimine;
- pikkus: 30 sekundit on õppimiseks liiga lühike, liiga pikk video aga väsitab;
- paindlikkus: video peab võimaldama erineva raskusastmega ülesandeid;
- keerukus: pole olemas keerukat materjali, oluline on ülesanne.

Erinevate õppekomplektidega võivad kaasas olla õppevideod, mis ongi mõeldud sobiva keele- või kirjandusteema käsitlemiseks. Õpilase arendamise puhul sobivad ka autentset materjalid ehk mängu- ja dokumentaalfilmid, uudised, telesaated, reklaamid, animafilmid, muusikavideod jm. (Peterson 2000: 11-14; Joassoone & Peterson 2011: 9-22)

Mängufilmide vaatamine mitmekesistab õppetööd ning illustreerib ainetundi. Mängufilmid pole otseselt mõeldud õppetöök, seetõttu peab valima neid hoolega, vajadusel võib vaadata ainult valitud katkendeid, johtudes tunni eesmärgist. Dokumentaalfilmide vaatamine on hariv, kuid teinekord on need liialt sõnalised, mistõttu peab õpetaja valima sobivaid katkendeid, et õpilased uusi teadmisi paremini omandaksid. Animafilmide trump on aga lühidus, täpne süžee ning lustlikkus. Filmide vaatamise puhul tuleb kindlasti tähelepanu juhtida ka muusika- ja heliefektidele. (Joassoone, Peterson 2011: 9-13)

Telesaadetest sobivad valikusse uudised, dokumentalistikasaated (dokumentaalsari, publitsistika, krimisaade, dokumentaalseep), teleajakirjad (valdkonnaajakiri, üldhuviajakiri, elustiilisaade),

studiosaated (vestlus, stuudiodebatt vestlussaate *talk-show*, telemäng) ja telefiksioonid (teleteater, draamasari, komöödiasari). Reklaamide vaatamisel sobib anda analüüsiülesandeid ehk milliste vahenditega tarbijat või klienti mõjutatakse. Uudistesaaated võimaldavad analüüsida info edastamise vaatenurka ja kaasaegsust. Muusikavideote vaatamine võimaldab loovaid ülesandeid ning siduda tundi ja muusikat. (Joassoone & Peterson 2011: 15-22)

Materjali tunnis kasutamisel on õpetaja käed vabad, küll aga on audiovisuaalsete materjalide puhul hea jälgida ülesande andmise etappe. Ülesande jaotatakse kolme etappi: vaatamiseelseks etapiks, vaatamisaegseks etapiks ja vaatamisjärgseks etapiks. (Peterson: 2000: 15-16)

Vaatamiseelse etapi eesmärk on õpilasi ülesandeks häälestada ja huvi äratada. Häälestamiseks sobivad võtted on ennustamine (õpilased ennustavad, millest võiks videos juttu tulla), vestlus (vestluse käigus selguvad õpilaste varasemad teadmised), infolünk (õpilased kirjutavad, mida teavad ja mida tahavad teada). (Peterson 2000: 15)

Vaatamisaegse etapi eesmärk on õpilaste motiveerimine vaatamiseks. Vaatamise ajal on võimalikud õpitegevused ennustuse kontrollimine (kui palju õpilastel vaatamiseelne ennustamine täppi läks), oletused tegelaste meeleolu ja hoiakute kohta, piltide õigesse järjekorda sättimine, tabelite täitmine, skeemide täiendamine, juhendi järgimine ja märkmete tegemine, sõnumi sõnastamine, lünktekst, lausete lõpetamine, sobitusülesanded, valikvastusega ülesanded, paranduste tegemine. (Peterson 2000: 15-16)

Vaatamisjärgse etapi eesmärk on õppijate reaktsioon, analüüs ja refleksioon. Reflekteerimist võimaldavad ülesanded on arvamuse avaldamine, võrdlus (nähtu seostamine eelneva teadmise või enda kogemusega), mõttevahetus, väitlus, kokkuvõtte, omandatud sõnavara kasutamine uues kontekstis, loovülesanded, rollimäng. (Peterson 2000: 16).

Audiovisuaalsete materjalide valik õppetöös on rikkalik. Õpetaja roll on ainult sobivad materjalid leida, need teemaga siduda ning anda õpilastele sobivad, arendavad ja mõtlemist innustavad ülesanded.

2. RIIKLIK ÕPPEKAVA JA AUDIOVISUAALSETE MATERJALIDE KASUTAMISE VÕIMALUSED

Kehtiv, 2011. aastal vastu võetud, ning parandustega 2014. aasta 1. septembrist kehtima hakanud riiklik õppekava sisaldab endas kõike soodustavat ja audiovisuaalsete materjalide kasutamist gümnaasiumi tundides. Järgnevas peatükis antakse ülevaade sellest, kuidas õppekava suunab õppetöös audiovisuaalseid materjali kasutama.

2.1. Gümnaasiumi riiklik õppekava

Õppimine on suunatud tegevus, mille käigus õpilane saab informatsiooni. Seetõttu on kõik need ülesanded, mis on sihipärased ja aktiveerivad õpilast, olulised. Saadud informatsiooni peavad õpilased oskama mõtestada ja tõlgendada. Audiovisuaalsed materjalid võimaldavad erinevate ülesannete ja meetoditega infot vastu võtta ja tõlgendada. Kooli pidaja peab aga tagama, et õpilasel oleks võimalik kasutada esitlustehnikat, audiovisuaalvahendeid ning kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi.

Audiovisuaalsed materjalid toetavad nii oma laiahaardelisuse poolest kui ka olemuselt nii kõiki õppekava üldpädevusi kui ka kohustuslikke läbivaid teemasid.

Audiovisuaalsed materjalid toetavad õppekavas käsitletavaid üldpädevusi järgmiselt:

- kultuuri- ja väärtuspädevus: audiovisuaalne kultuur on üks kultuuri osa, mistõttu selles kanduvad edasi nii kõlbelised tõekspidamised kui ka sotsiaalsed hoiakud ning tõekspidamised;
- sotsiaalne ja kodanikupädevus: audiovisuaalsed materjalid võimaldavad õpilastel kujundada oma arvamust ja seda avaldada, ka suhelda ja oma sõnumit edastada videovormis;
- enesemääratluspädevus: õpilase minapilt on kujundatav, kaasates audiovisuaalseid materjale;
- õpipädevus: kuulamisoskuse ja eri liiki tekstide mõistmise arendamine, fakti ja arvamuse eristamine ning eri allikate teabe kriitiline kasutamine on oskus, mida audiovisuaalsed materjalid toetavad;
- suhtluspädevus: audiovisuaalsed materjalid toetavad arutelu tekitamist ja kujunenud seisukohtade esitamist;

- matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiapädevus: visuaalselt esitatud infot on vaja mõista, samas arendavad tehnoloogiapädevust õpilased just ise audiovisuaalseid materjale luues;
- ettevõtlikkuspädevus: meediatekstide ja probleemide üle arutledes saavad õpilased luua ise erinevaid audiovisuaalseid tekste;
- digipädevus: õpilane peab oskama kasutada digitaalseid vahendeid, digitaalsetest allikatest leidma infot ning neid tõlgendada.

Audiovisuaalsed materjalid toetavad õppekava kohustuslikke läbivaid teemasid järgmiselt:

- elukestev õpe ja karjääri planeerimine: audiovisuaalsed õppematerjalid suunavad õpilasi erinevate ametite ja elukutsete juurde, toetades karjääri planeerimist;
- keskkond ja jätkusuutlik areng, tervis ja ohutus: audiovisuaalsete materjalide valikul saab arvestada keskkonnaalaste ja tervist ning turvalisust toetava probleemistikuga;
- kodanikualgatus ja ettevõtlikkus: audiovisuaalsed materjalid õpetavad märkama ühiskonna probleeme;
- väärtused ja kõlblus ning kultuuriline identiteet: kultuuriteemaliste õppematerjalidega arendatakse õpilaste kõlbelisi norme ja hoiakuid;
- teabekeskond: oluline arendatav oskus on kasutada audiovisuaalseid materjale kui infoallikat;
- tehnoloogia ja innovatsioon: infoühiskonna võimalused võimaldavad igati audiovisuaalseid materjale alternatiivina kasutada.

Teiste õppeainetega koostööd võimaldavad audiovisuaalsed materjalid väga. On võimalik kuulata ja vaadata tekste, mis toetavad nii võõrkeeli, matemaatikat, loodus-, sotsiaal- ja kunstiained ning kehalist kasvatust. Kunstiainete puhul rõhutatakse eraldi, et keeleõpe õpetab nägema reklaami visuaalseid ja auditiiivseid komponente. Lõiminguks on mitmeid vahendeid, näiteks kirjanduse, eesti keele ja geograafia lõimisel hõimunädalal soovitab Tallinna 21. Kooli eesti keele ja kirjanduse õpetaja Seoriin Jõgise vaadata Lennart Meri dokumentaalfilme, millele õpetajad on teinud erinevad töölehed, mida õpilased täidavad, see tähtsustab ja väärtustab Lennart Meri pärandit, viib noore mõtterännakule soomeugrilaste radadele ning aitab mõista, kus ja kuidas soome-ugri rahvad elavad. (Jõgise 2011)

Keele ja kirjanduse ainevaldkond kujundab gümnaasiumis ennekõike keele- ja kirjanduspädevust. Keele- ja kirjanduspädevus on oskus erinevaid tekste mõista ja luua, analüüsida ning kriitiliselt

hinnata. Audiovisuaalsed tekstid on üks osa suurest tekstimaailmast, seetõttu on tänapäevases maailmas nendes tekstides orienteerumine väga oluline, on ju audiovisuaalsed tekstid üks osa funktsionaalsest lugemisest. (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus” 2011)

Keeleteadmistes rõhutatakse praktilise keeleoskuse arendamist. Lisaks harjumuspärasele lugemis-kirjutamis-kõnearendamisteedele on oluline ka kuulamisoskuse arendamine, kusjuures ülesanded tuleb siduda nii läbivate teemade kui ka kirjanduskursustest läbivate teemadega. Kuulamisoskuse arendamine aitab auditiivsetest tekstidest ära tunde manipulatsiooni ning veenmise, ka seda, kuidas mõtet tabada. (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus” 2011)

Kirjanduskursused on küll teksti- ja lugejakesksed, kuid eeldavad lõimimist filmikunstiga, eriti just võrdlusalusena ilukirjanduse ja filmkunsti väljendusvahendite kõrvutamisel. „Kirjandusõpetuse eesmärke aitavad saavutada kirjandusteoste motiividel loodud või kirjanduslugu tutvustavate mängu- ja tõsielufilmide vaatamine, helisalvestiste kuulamine ning nende tegevustega seotud ülesanded,” sõnastatakse ainevaldkonna juhendis. (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus” 2011)

2.2. Audiovisuaalsete materjalide kasutusvõimalused eesti keele ainekavas

Eesti keele õpetus ei ole pelgalt korrektse keele õpetus, olulisel kohal on ka keeleteadlikkus ja oskus lugeda ja analüüsida eri liike tekste, sh audiovisuaalset teksti. Teoreetilised ja praktilised oskused on võrdselt tähtsad.

Audiovisuaalsed materjalid aitavad mõtestada keele rolli ühiskonnas, õpetavad märkama keelt erinevates situatsioonides ja aitavad mõista keelt kui märgisüsteemi. Süstemaatiline meediaõpetus on eesti keele õpetuse ülesanne. Eesti keel õpetab, kuidas heli ja video abil konstrueeritakse meedias (võlts)reaalsust, kuidas seda analüüsida, kuidas mõista reklaami mõjutamisvõtteid, kuidas kujundada noorest kriitiline mediatarbija. (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus” 2011)

Gümnaasiumi lõpetaja peab oskama audiovisuaalseid tekste luua ja kriitiliselt hinnata, mõistma ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, peab oskama analüüsida erinevaid suulisi tekste, tundma eriliigiliste tekstide mõjutusvahendeid. (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus” 2011)

Tallinna Ülikooli rakenduslingvistika professor Krista Kerge viitab sellele, et tänapäeva õpilased on hoopis teistsuguses elu- ja suhtluskeskkonnas. Suhtlusolukorrad on muutunud, igasuguse suhtlemise

suur rõhk on meedial ning meedia mõjul, väga suur osa suhtlust on anonüümne, mis jõuab inimesteni arvutivõrgu kaudu, aga pea iga teine elektroonikaseade on juba olemuselt arvuti. „Meediumid sulanevad. Raadio, televisioon, kino, raamat, ajaleht ja ajakiri on arvutis jm nutiseadmetes ning sageli interaktiivsed” (Kerge 2011c).

Seetõttu on õpilase suunamine meediasuhtluse mõtestamisele ülioluline. Näiteks intervjuu kui üldžanri õpetamisel peab arvestama, et intervjuu on „interaktiivne küsimus-vastus-dialoog, millel on oma spetsiifilised (tegelikud) vormid: intervjuu on paljuliigiline küsitlusmeetod teaduses ja statistikas, ta on ajakirjandusžanr oma erijoontega raadios, televisioonis ja kirjutavas meedias ning värbamisetapp töösuhetes” (Kerge 2011c). Seega on väga oluline pakkuda keeleõppes eri tekste, mis ei ole ainult kirjalikud, vaid ka suulised. Suuliste tekstide näitlikustamiseks on hea just kasutada audiovisuaalseid materjale.

Ümbritsev keelemaailm on tekstikeskne. Seetõttu peab eesti keele õpetus tuginema tekstide analüüsimisel ja tõlgendamisel. Tekste tuleb analüüsida rühmas või paaris, tekstid või tekstikooslused peaksid olema nii pikemad suulised kui ka kirjalikud. Tekstideks võivad olla nt teise aine tund, raamat, film, loeng; midagi sellist, mis on pakkunud üllatusi heas või halvas mõttes. Tekstide valikul peab jälgima, et arutlusmaterjal oleks erialatermineid, slängi, murdeid vm rühmakeeli, aga ka indiviidi väljenduslaadi eripära. Kerge rõhutab muuhulgas, et oluline on teadvustada, kus ja miks tekivad tekstide käsitlemisel mõistmisraskused, tekstist tuleb leida see, mis hoiab üleval individuaalset huvi või kaotab selle. (Kerge 2011b)

Analüüsitava teksti valik olgu mitmekülgne. Analüüsimiseks peab teksti lugema või kuulama või vaatama kriitiliselt ja detailselt. Seetõttu tuleb analüüsiks võtta audiovisuaalsetest materjalidest „eri tüüpi saateid jm salvestusi või nende terviklikke osi, eritledes osalejate rolle, suhteid, eesmärke ning saateterviku ja osaleja õnnestumist, võimalusel ka „muude keelte“ (välimuse, kehakeele, pildi, muusika jm taustaheli) kasutamist või puudumist teksti toena” (Kerge 2011b).

Mitmekülgne metodoloogia arendab õpilast mitmeti. Tallinna Vanalinna Hariduskolleeegiumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja Krista Nõmmik ja Tallinna Gustav Adolphi Gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja Ülle Salumäe pakuvad võimalustena välja, et õpilased tutvustaksid loetud, kuulatud või nähtud teksti, mis võib olla artikkel, raadio- või telesaade vms; teeksid kuuldust, nähtust ja loetust kokkuvõtte ning esitaksid kaasõpilastele käsitletava teksti kohta asjakohaseid küsimusi. Kui õpilane analüüsib audiovisuaalset teksti, siis peab ta määratlema vaatluse all oleva

teemaderingi, jälgima kõneleja sõnakasutuse eripära ja selgitama kõnelejate sõnumit. Audiovisuaalse teksti käsitlemine peab olema eesmärgistatud. (Nõmmik, Salumäe 2011)

Väga oluline kogu õppeprotsessi juures on see, et õpilasest kujuneks teadlik keelekasutaja. Teadlikuks keelekasutajas saab ise kasvada, kuid kool on siinkohal oluline suunaja, viies õpilase erinevate keeleallikate juurde. Õpilasi tuleb õpetada nii, et õpilane võtab endale eluga kursisolemise eesmärgiks jälgida läbi vastuvõetavate kanalite sobivas laadis tele- ja raadiosaateid või kirjalikke meediakanaleid. Emakeeletund saab toetada ja mõtestada seda keelekogemust, mida kool ja igapäevaelu on pakkunud. Nii kujunebki teadlik keelekasutaja. (Kerge 2011a)

Edasi vaadatakse eesti keele kohustuslike ja valikkursuste kaupa, millised oodatavad õpitulemused toetavad õpilase audiovisuaalsete oskuste kinnistamist ning kuidas ehk milliste ülesannetega oleks võimalik konkreetsetes eesti keele kursustes audiovisuaalseid õppematerjale kasutada.

2.2.1. I kursus „Keel ja ühiskond” ning audiovisuaalsed materjalid

Keele ja ühiskonna kursuse lõpus oskab õpilane analüüsida keele rolli ja funktsioone, mõistab alltekste ning tunneb keele norme ning etiketti.

Kursus võimaldab kasutada materjale, kus ilmnevad keele erinevad ülesanded, nt infovahetus. Eesti keele allkeeled, kõnekeele ja sotsiokeele ja aktsendi näited on audiovisuaalselt toetavamad kui neid jälgida pelgalt paberil. Nt murrete õpetamisel võib kasutada erinevaid murdekorpusi, kus on suulised keelenäited. Kindlasti võib võrrelda avaliku kirjaliku info (nt arvamusalalduse) ja veenva suulise esinemise (parlamendi- vm avaldatud kõne) sõnakasutust ja grammatikat. (Kursuse õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 24)

2.2.2. II kursus „Meedia ja mõjutamine” ning audiovisuaalsed materjalid

Meedia ja mõjutamise kursuse lõpuks tunneb õpilane kommunikatsioonimudeleid, meediakanaleid ning meediateksti eripära, oskab analüüsida verbaalset teksti audiovisuaalses kontekstis, tunneb ära verbaalsed ja visuaalsed mõjutusvahendid, analüüsib kriitiliselt reklaami ning reklaami varjatud sõnumit.

Kursus võimaldab kasutada kogu meediat hõlmavaid audiovisuaalseid materjale nii televisiooni,

raadio kui ka uue meedia valdkonnast. Olulised meediažanrid (uudis, reportaaž, intervjuu), meelelahutus- ja kvaliteetajakirjanduse võrdlus, verbaalne ja visuaalne mõjutamine – kõik võimaldab väga head ja laia audiovisuaalsete materjalide valikut. Väga laia amplituudiga kursus võimaldab kõikvõimalike tele- ja raadioreklaamide kasutamist, erandliku keelekasutuse ja tähelepanu äratamise võtete analüüsimist, ka varjatud sõnumi leidmist.

Meediateksti mõistmiseks on erinevaid võtteid. Aava soovib, et „üks võimalus õpilastele meediatekstide eripära ja keelelise mõjutamise võimaluste tutvustamiseks on teha seda kriitilise kirjaoskuse (*critical literacy*) kujundamise raamistikus” (Aava 2011).

Kriitiline kirjaoskus tugineb diskursuseanalüüsil (loomulikustamine, identiteet, interdiskursiivne analüüs) ja sõnavara analüüsil. Diskursuseanalüüsis on loomulikustamisprotsess keeleline protsess, kus teatud mõisteid või arvamusi pidevalt korrates kujundatakse see ühiskonnas valitsevaks arvamuseks. (Aava 2011)

Katrin Aava pakub loomulikustamisprotsessi mõistmiseks järgmise harjutuse (Aava 2011):

Näidisharjutus

Analüüsige grupitööna ühe enda poolt valitud seriaali, filmi, saate vms ideoloogilist sõnumit!

Millised väärtusi ühiskonnas naturaliseeritakse?

Millised väärtused tõstetakse esiplaanile: sõpruse, hoolimise, individualismi, konkurentsi, perekonna vms teema.

Millises keskkonnas toimub tegevus?

Millist ühiskondlikku korda idealiseeritakse?

Millise välimuse, sotsiaalse, rahvusliku, religioosse taustaga kangelased on esiplaanil?

Kellele ja millistele väärtustele kangelased vastanduvad?

Kriitilisel kirjaoskusel on ka oskus mõista meedia presenteeritavaid tähendusi. Katrin Aava toonitab: „Üks olulisi meediaanalüüsi eesmärke, on näidata, kuidas toimib meediasuhtluses interpersonaalse tähenduse konstrueerimine. Telesaadetes ja vestlussaadetes ehitab meedia toimetajatele, publikule ja teistele osalistele ühiskondlikke ja isiklikke identiteete” (Aava 2011). Loodud tähendused aga kannavad endas sõnumit ning seetõttu mõjutavad ka vaatajat.

Katrin Aava pakub ühiskondliku ja isikliku identiteedi mõistmiseks välja järgnevad harjutused (Aava 2011):

Näidisharjutus

Kuidas „Aktuaalse kaamera” vahendusel konstrueeritakse diskursuse kord?

Analüüsige saate struktuuri. Mis on esimesel ja teisel kohal olevad uudised, millised teemad jäävad lõppu?

Analüüsige osalejate rolle vms. Kes saavad kirjeldada, mis maailmas juhtus? Kelle hääl jääb välja?

Näidisharjutus

Milline diskursiivne roll pakutakse osalejale „Foorumi” saates, jutusaadetes osalejana, tõsieluseriaalis osalejana? Kes on fookuses, kes on taustal?

Reklaam on tänapäeva maailmas inimese suur mõjutaja. Seetõttu peab reklaami keelelisi väljendusvahendeid kindlasti emakeeleõpetuses käsitlema, sest reklaami tekst on väga tihedas seoses visuaalsete ja auditiivsete väljendusviisidega. Kindlasti tuleb vaadelda trüki-, tele- või internetireklaami ning analüüsida, kas konkreetses reklaamis keskendutakse rohkem keelelistele või visuaalsetele elementidele ning millist sõnumit see kannab. (Ugur 2011b)

Reklaami analüüsimise õppeprotsessis pakub Kadri Ugur välja järgmised sammud (Ugur 2011b), mida jälgida:

- sõnumi saatja: kes on reklaami tellija;
- reklaami adressaat: kes on reklaami sihtgrupp;
- visuaalsed võtted: milline pilt ja millega luuakse;
- auditiivsed võtted: milline hääl ja heli;
- keelelised võtted: kuidas mängitakse sõnaga;
- jutustatav lugu: milline lugu reklaamiga edasi antakse;
- reklaami looja: kes on reklaami autor;
- reklaami kasusaaja: kes võidab selle reklaamiga.

Meediatekstide valik on mitmekülgne ning need on kergesti kättesaadavad. „Erinevate meediatekstide üldtunnuste analüüsiks on sobivad nii suulised kui ka kirjalikud tekstid (nt demonstreeritakse interneti kaudu suulise suhtlusolukorra tunnuseid – ERRi vestlussaadete lindistused; teleuudiste põhitekst ja illustratiivsed lõigud; portaali Youtube materjal vm). Analüüsitakse trükitekste, tele- ja raadiosaateid ja *on-line*-tekste” (Kursuse õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 29). Õpilastega peab kasutama mitmekülgseid aktiivõppe meetodeid, dialoogi ja suhtlust nii tunnis kui ka koduülesannete tegemisel. (Kursuse õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 29)

Meedia esineb üha enam virtuaalselt. Uue meedia ja ristmeedia mõistmiseks on tabava teksti valik veelgi keerulisem. Arvutiajastul on oluline märgata, et erinevaid tekstiliike on üha rohkem ja nende esitusviis on segunenud kõiges. Tekstid on nii portaalides kui mobiilsides, sünkroonselt heli- ja kirjutamist siduv Skype'is, kõnepostis jm. Tekstiliike, eriti meediatekste seostatakse pildilisuse ja helilisuse kasvuga ajas ja ruumis. Seetõttu „peaks õpivara sisaldama DVD- ja CD-vormis näiteid eri aegade tekstidest. Nende puudumisel tuleks leida eri aegade ajalehti-ajakirju ning kasutada ITV baasil retrospektiivsete lõikudega tele- ja raadiosaateid” (Kursuse õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 29).

Meediatekst nõuab ka intertekstuaalset analüüsi, sest tekst ei ole enam ainult sõnad paberil, vaid mõistmiseks peab inimene märkama palju rohkemgi. Meediatekstide intertekstuaalsuse analüüsi puhul tuleb märgata viiteid ja vihjeid, arutleda pildi ja teksti seoste üle. Keeleliste vahendite analüüsimisel vaadeldakse, kelle positsioonilt on tekst kirjutatud (teadja, hindaja, õpetaja). Analüüsiks sobivad nii trükimeedia kui ka telesaated, *on-line*-väljaanded, video- ja audiomaterjal vm. Analüüs võib sündida nii individuaal-, paaris- kui ka rühmatöös. (Kursuse õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 29)

2.2.2. III kursus „Teksti keel ja stiil” ja audiovisuaalsed materjalid

Eesti keele III kursuse lõpuks oodatakse, et õpilane analüüsib tekstide sisu, eesmärgi, kasutuskonteksti, ülesehitust, sõnavara ning stiili; et õpilane tunneks mõjutamise viise ja keelevahendeid.

Keele ja stiili kursus võimaldab kasutada audiovisuaalseid materjale, mis aitavad mõista suulise ja kirjaliku teksti erinevusi, mõista ja tunnetada keele asjalikkust, sõbralikkust, stiili ja stiilivigu. Hea on kasutada ülesandeid, mis toovad esile eri stiilid. Tekstid stiilianalüüsiks peaksid olema võimalikult laia stiilispektriga, et õpilasel tekiks harjumus märgata ja tajuda stiilivarjundeid.

2.2.4. IV kursus „Praktiline eesti keel I” ja audiovisuaalsed materjalid

IV kursuse lõpus peab õpilane kaitsma oma seisukohti suulise teksti vormis ja oskama kuuldot nii suuliselt kui ka kirjalikult kokku võtta.

Audiovisuaalseid materjale võimaldavad kasutada ülesanded, mis õpetavad suulise ja avaliku esinemise ja eri tüüpi suhtlusolukordade kasutamist ning analüüsi; argumentatsiooni, esinemise veenvust, emotsionaalsust ja tooni. Sobivad ka ülesanded, mis toetavad erinevate keelevariantide sotsiaalse läheduse mõistmist.

See kursus paneb suuremat rõhku avalikule esinemisele ja kuulamisele. Kuulamisharjutused on loomulikult viisil seotud kõnelemisharjutustega, neid pädevusi peab arendama koos. Kuulamise ja tähelepanelikkuse arendamiseks võib kasutada video- ja audiomaterjali ning kuuldu suulist vahendamist või kuuldu põhjal kirjutamist. (Õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 26)

Kursuse jooksul peab õpilane kirjutama ka arvamust. Et kirjutada head arvamuskirjutist, tuleb määratleda kirjutise sihtrühm ja leida kirjutise koostamiseks alustekstid, mille aluseks võib olla nii loetu kui ka teatris või televiisoris vaadatu. Oskuste arendamiseks võib analüüsida alustekstile toetuvaid eeskujusid, milleks võib olla kirjalik või suuline tekst, nt arvustus, refereeriv ja resümeeeriv aimetekst, kultuurisündmuse vahendav telesaade vm. (Õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 26)

Audiovisuaalne õppematerjal sobib ka tarbetekstide alusmaterjaliks. Tarbetekstide koostamise informatiivne materjal võib olla seotud niihästi õpilase enesega, kooli jm kohaliku igapäevaeluga, päevakohaste sündmuste või avaliku elu tegelastega kui ka filmi või ilukirjanduse tegelaste ja olukordadega. (Õppeprotsessi kirjeldus: link 26)

2.2.5. V kursus „Praktiline eesti keel II” ja audiovisuaalsed materjalid

Kursuse lõpus oodatakse, et õpilane suudab jälgida suulist mõttearendust, analüüsida meediatekste ning teha eri allikaist pärineva info ja arutluskäikude kohta kokkuvõtet.

Audiovisuaalsed materjalid võimaldavad luua ülesandeid, mis toetavad eri modaalsusega tekstide (kirjaliku, audiovisuaalse, hüpertekstilise) tähenduse mõistmist, teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmist ning meediateksti kriitilist analüüsi. Sobivad materjalid, mis aitavad märgata ratsionaalse, eetilise ja emotsionaalse argumendi esitamist, kallutatuse ja manipuleerimise äratundmist.

Meediateksti mõistmisel on oluline märgata tervikut. Meediateksti sõnade tähendust kannavad ka kuuldavad mitteverbaalsed elemendid (nt intonatsioon või helitaust raadiotekstis). (Ugur 2011a)

„Tekste analüüsid on oluline tunda meediateksti koostamise konventsioone, et osata hinnata uuritava teksti suhteid kontekstiga, milles see on avaldatud (näiteks ei ole põhjust omavahel võrrelda traditsioonilist TV uudistesaadet ja meelelahutuslikku infosaadet, kuna need luuakse erinevatel alustel)” (Ugur 2011a).

Viis küsimust meediateksti kohta, mida tuleb õpilastega analüüsimisel arvestada, on järgmised: kes on meediateksti autor, milliste võtetega püütakse tähelepanu, kuidas võib vastuvõtja teksti mõista, millised väärtused, elustiilid või vaatenurgad on esindatud, miks on tekst loodud. (Ugur 2011a)

Meediateksti mõistmisel tuleb arvestada kanaliga, mille kaudu tekst tarbijani jõuab. „Mööda ei saa minna teksti avaldanud meediakanali spetsiifikast. Tele- või muu audiovisuaalse teksti puhul väärivad teadvustamist võttekohad, taustad, montaaži rütm, kaamera liikumised ja erinevad teabe esitamise viisid (info otse allikast, reporteri või saatejuhi edastatud tekst, tiitrid, teabegraafika jms). Raadiotekstis, mida reeglina kuulatakse üks kord, on eriti oluline see, milline info esitatakse teksti alguses ja lõpus või millistele detailidele juhitakse tähelepanu raadiote spetsiifiliste vahenditega (muusika, „kõllid” vms)” (Ugur 2011a).

Tekstiloomes protsessi mõistmiseks „võib luua õpilastest fiktiivse filmi võtterühma, kes on ekraniseerinud kirjandustunnis äsja käsitletud teose, ning korraldada nende filmi tutvustamiseks ja propageerimiseks pressikonverentsi, kus ülejäänud õpilased on ajakirjanikud. Pressikonverentsil kuulu põhjal kirjutavad ajakirjaniku rollis õpilased meediatekste.” (Õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 31).

Meediateksti valik tundidesse peab olema võimalikult aktuaalne. Soovitatav on kasutada nii kirjutava kui ka audiovisuaalse pressis päevakajalisi tekste. Oluline on võrrelda samade sündmuste kajastusi eri meediaväljaannetes, nt Postimehes ja Päevalehes, või eri telekanalite uudistesaadetes. Tele- ja raadiosaadetest peab kindlasti vaatluse alla võtma ümarlaua vormis tele- ja raadiosaated, milles erinevate ideoloogiliste seisukohtadega arvamusi liidrid mõttevahetust arendavad. See annab õpilastele võimaluse märgata kõike, mis kuulub suhtluse juurde. (Õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 31)

2.2.6. VI kursus „Praktiline eesti keel III” ja audiovisuaalsed materjalid

Selle kursuse lõpus oskab õpilane tajuda keele konnotatiivseid tähendusi ning mõistab vihjelist keelekasutust, oskab konspekteerida suulist keelekasutust ning siduda eri allikatest saadud arutluskäike oma hinnangute ja seisukohtadega.

Audiovisuaalsetest materjalidest sobivad sellised ülesanded, mis aitavad märgata ja mõista keeruka struktuuri ning eri modaalsusega tekste, aitaksid mõista keerukat kujundlikku väljendusviisi. Õpilane peab oskama kirjutada arutlevat artiklit eri tüüpi, sh audiovisuaalsete tekstide põhjal, arutleva artikli kirjutamiseks sobivad allikmaterjalina kirjutatud ja kõneldud teksti kombinatsioonid, nt videoloengud. (Õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 36)

2.2.7. Valikkursus „Kõne ja väitlus”

Kurus taotleb, et õpilane rakendaks kriitilist mõtlemist, et õpilane jälgib kriitiliselt ja tolerantselt diskussiooni.

Kursuses on erinevaid ülesandeid, mis võimaldavad audiovisuaalseid vahendeid, analüüsida tuleb kõnesid, kõnesid tuleb näitlikustada. Kursus nõuab, et õpilaste ettekandeid filmitakse ja vaadatakse nii õpilaste kui ka teiste heli- ja videosalvestusi ning neid analüüsitakse. Enda esinemise analüüs on ka õpilasele hea tagasiside alus. Tehnovahendid on füüsilise õppekeskkonna nõudeks.

Lisaks on soovitatav kuulata ja analüüsida karismaatiliste esinejate kõnesid video- ja audiomaterjalide vahendusel ning õpilaste lühisõnavõtte. Kuuldu põhjal tuleks anda ülesandeid, mis võimaldaksid järeldada, milliseid kõne veenvuse tegureid ja mõjutamisvõtteid on kasutatud. (Õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 38)

2.3. Kirjanduse ainekava ja audiovisuaalsed vahendid

Kirjanduse õpetamine on teksti- ja lugejakeskne. Küll aga pannakse kirjanduse õpetamisel rõhku sellele, et õpilane mõistaks sõnakunsti väljendusvahendite mitmekesisust ning nende erinevust ja sarnasust teiste kunstiliikidega (teater, film, muusika). Kirjandus pöörab tähelepanu ainetevahelisele lõimingule, et õpilane saaks paremini aru kultuurist laiemalt.

Gümnaasiumi lõpetaja peab oskama võrrelda eri kunstiliike ning tuua näiteid kirjandus- ja

filmikeele erinevuste kohta. Õpilane peab oskama analüüsida poeetilisi väljendusvahendid, tegelaste olemust ja süžee ülesehitust ja tegevusliine, sõnastama probleemi ja peamõtet. Seetõttu sobib kirjanduse käsitlemisel kasutada mitmeid erinevaid filme, mis on tehtud ilukirjandusele tuginedes.

„Tänapäeva konstruktivistlike õppimisteooriate kohaselt pole õppimine passiivne info vastuvõtmine või „lattu” panek, vaid õppides loob õppiija uut teadmist ise. Seepärast on kirjanduse õpetamiselgi tervitatavad kõikvõimalikud aktiivõppe meetodid ning vormid, nagu probleem-, uurimus-, projekt-, loov-, disain- ja audiovisuaalne õpe” (Org 2011a).

Kirjandusõpetust toetab suures osas filmiõpetus. Õpetaja peaks kirjandustundides mõtlema ka sellele, kuidas kujundada õpilane teadlikuks filmivaatajaks, et õpilane pööraks tähelepanu sellele, mis ekraanil toimumas on. Kirjandusteose põhjal tehtud film võib suunata õpilase raamatut lugema. „Annab võimaluse kirjutada võrdlev analüüs tervikteose või katkendi ja selle põhjal tehtud filmi või telelavastuse kohta, mis arendab õpilase kuulamis-, kõnelemis- ja kirjutamisoskust” (Rannaste 2011).

Rannaste arvab ka, et filmi puhul tuleb õpilasest kujundada kriitiline vaataja, kes ennustab, loob seoseid, sekkub, küsib küsimusi ja interpreteerib nähtut. Õpetaja ei pea vaatama filme tervikuna, vaid võib rahulikult valida sobivaid klippe, mis võivad olla 2–10 minutit pikad, näidatav film võib, aga ei pea tuginema kirjandusteosel. Õpetaja peab arvestama, et film oleks sobiv, et filmi tuleb näidata kas osaliselt või tervikuna, et ruum oleks tehnilise valmisolekuga. Filmi võib näidata ka osade kaupa tunnist tundi, et õpetaja saaks juhtida protsessi ja hoida üleval huvi. Kindlasti ei tohi ära unustada, et iga katkendit tuleb analüüsida, sest nähtu mõtestamine aitab kriitilist mõtlemist arendada. (Rannaste 2011)

Kindlasti tuleb õpilastele anda ülesandeid, mida täita enne filmi vaatamist, mida täita filmi vaatamise ajal ja mida täita pärast filmi vaatamist. Filmipõhiseid ülesandeid on loomulikult palju. Kindlasti saab analüüsida vaataja emotsioone, filmi eesmärki ja teemasid, kasutatud muusikat, stseenide kujutamist, filmi tuginemist alusmaterjalile. Õpilane saab sõnastada, mida ta filmist õppis, milline on olnud tema varasem kogemus selle filmiga ja milline on uus, saadud kogemus. (Rannaste 2011)

Kirsi Rannaste pakub välja valiku filme, mis seostuvad õppekavaga ja mida võib kirjandustundides vaadata. (Rannaste 2011)

- „Animal Farm“ (1954), režissöörid J. Batchelor, J. Halas
- „Beloved“ (1998), režissöör J. Demme
- „Beowulf and Grendel“ (2005) režissöör S. Gunnarsson
- „Beowulf“ (2007), režissöör R. Zemeckis
- „Brave New World“ (1998), režissöörid L. Libman, L. Williams
- „Crime and Punishment“ (1998) režissöör J. Sargent
- „Crime and Punishment“ (2002) režissöör J. Jarrold
- „Die Blechtrommel“ (1979), režissöör V. Schlöndorff
- „Dorian Gray“ (2010), režissöör O. Parker
- „Hamlet“ (1990), režissöör F. Zeffirelli
- „Hamlet“ (1996), režissöör K. Branagh
- „Jane Eyre“ (1983), režissöör J. Amyes
- „King Arthur“ (2004), režissöör A. Fuqua
- „Lolita“ (1997), režissöör A. Lyne
- „Meeletu“ (2006), režissöör E. Nüganen
- „Meister ja Margarita“ (2006), režissöör V. Bortko
- „Mrs Dalloway“ (1997), režissöör M. Gorris
- „My Fair Lady“ (1964), režissöör G. Cukor
- „Nineteen Eighty-Four“ (1984), režissöör M. Radford
- „Onegin“ (1999), režissöör M. Fiennes
- „Pride and Prejudice“ (1995), režissöör S. Langton
- „Ristumine peateega“ (1999), režissöör A. Okk
- „Romeo and Julia“ (1996), režissöör B. Luhrmann
- „Shakespeare in Love“ (2003), režissöör J. Madden
- „The French Lieutenant's Woman“ (1981), režissöör K. Reisz
- „The Hours“ (2003), S. Daldry
- „The Time Machine“ (2002), režissöör S. Wells
- „The Trial“ (1993), režissöör D. H. Jones
- „To the Lighthouse“ (1983), režissöör C. Gregg
- „Tristan and Isolde“ (2006), režissöör K. Reynholds
- „Troy“ (2004), režissöör W. Petersen
- „War of the Worlds“ (2009), režissöör S. Spielberg
- „Wuthering Heights“ (1991), režissöör P. Kosminsky

Kirjandustund võimaldab ka erinevaid loovaid tegevusi, mida saab siduda audiovisuaalsete materjalidega. Kirsi Rannaste ja Edward Kess on koostanud soovitused, milliseid materjale tunnis lasta teha. (Kess, Rannaste 2011)

Filmistsenaarium

Õpilased kirjutavad loetud teose põhjal filmistsenaariumi, mis keskendub 1–2 stseenile teosest. Seejärel luuakse (rühmatööna) kostüümid tegelastele, valitakse näitlejad, harjutatakse stseene ning filmitakse stsenaariumis ettenähtu kaameraga. Rühmatööna valminud filme esitletakse klassile.

Õpetaja valib katkendi loetud teosest (kas kõigile sama või igale rühmale erineva). Tegemist võib olla ka teosega, mille põhjal on juba film tehtud, mis annab hiljem võimaluse õpilaste tehtut professionaalide omaga võrrelda.

Õpilased kirjutavad oma teksti põhjal kaameravõtete jaoks stsenaariumi, püüdes selles vastata järgmisele küsimustele.

1. Mida ütleb tekst?
2. Mida kaamera näitab?
3. Mida räägitakse?

Näidis:

1. Mida ütleb tekst?

Noormees oli sageli üsna üksi. Ta teadis, et tal polnud kellelegi midagi pakkuda.

2. Mida kaamera näitab?

Kaamera on noormehe seljataga, vaadates üle tema. Kaamera näitab tütarlapse nägu, kui ta noormeest kuulab.

3. Mida räägitakse?

Noormees: „Ma tunnen ennast mõnikord väga üksikuna. Ma tunnen, et mul ei ole teistele midagi pakkuda.“

Filmistsenaariumi kirjutamisel võivad õpilased muuta teose tegevusaega (viia selle minevikku või tulevikku) ning kohta, nt E. A. Poe novelli „Ovaalne portree“ tegevus aastal 2030 Marsil või isegi kosmoselaeva pardal.

Kuuldemäng

Valitud kirjanduskatkendi põhjal võib lavastada kuuldemängu. „Õpilastel on enamasti lindistamisfunktsiooniga telefonid. Seetõttu on hea lasta neil valitud raamatukatkendeid

dramatiseerida ning kuuldemänguna lavastada. Enne tuleb tutvustada audioteatri eripära. Kuuldemängu tegemise võimalust pakub ka Türi ringhäälingumuuseum.” (Kess, Rannaste 2011).

Vestlussaade

Loetud kirjandusteose põhjal võib teha ka vestlussaate. „Õpilased kirjutavad stsenaariumi vestlussaatele, mille külalisteks on loetud kirjandusteose peategelased. Saatejuht intervjuerib tegelasi, esitades neile küsimusi nende käitumise ja võtmesündmuste kohta. Vestlussaate võib ka filmida, et seda hiljem kaasõpilastele näidata.

Vestlussaate organiseerimiseks on ka järgmine võimalus: õpilased mõtlevad rühmatööna välja küsimused, mida nad tahaksid nn kirjandusteadlastelt loetud teose kohta küsida. Õpilaste hulgast valitakse 3–4 paremat kirjanike elulugude ja teoste tundjat ning nendest saavad vestlussaate külalised. Õpilaste hulgast valitakse ka saatejuht. Järgnevalt kehtestatakse mängureeglid ning viiakse „saade” läbi” (Kess, Rannaste 2011).

Fotoromaan

Loetud teose kirjandusteksti põhjal võib luua ka fotoromaani. „Õpilased koostavad loetud teose põhjal fotoromaani, milles sisalduvad fotod illustreerivad teoses toimuvat. Fotoromaan võiks olla võimalikult raamatutruu. Kindlasti peaks teadvustama õpilastele fotode viitamist” (Kess, Rannaste 2011).

Videopäevik

Loetud teose põhjal võib teha tegelase videopäeviku. „Ülesanne on väga lihtne: jaga (soovitavalt) õpilaste paaride vahel ära võimalikult palju raamatutegelasi. Iga meeskond peab tegema tegelase videopäeviku. Tulemus on seda väärt” (Kess, Rannaste 2011).

Animafilm

Loetud kirjandusteose põhjal võib lasta õpilastel teha animafilmi. „Multifilm raamatust on hea viis näha romaani pildiliselt. Kui otsest multifilmitehnikat ei ole, siis on abiks ka tavaline digikaamera, millega kaaderhaaval pilti tehes saab loo jooksmata panna. Eeltööna võiks õpilastele selgitada kaadri, stsenaariumi ja piltstsenaariumi mõisteid” (Kess, Rannaste 2011).

Et kirjandust õpetada mitmekülgsest, siis ka kirjandusklassi füüsiline õppekeskkond eeldab, et õpetaja saaks kasutada erinevaid CD-sid, DVD-sid ja videoid, et oleks olemas esitlustehnika.

Kirjandustunni juurde kuulub kindlasti kinokülastuski, seda ei saa alahinnata. „Võib küll tunduda, et filme käivad õpilased ka ise vaatamas või näevad telekast, kuid tegelikkus kõneleb muust – mõned õpilased ei pruugi teisiti kinno saadagi kui ainult koos klassiga. Valides, mida õpilastega kinos vaadata, võiks esmane eelistus olla Eesti film – kes teine ikka Eesti filme vaatab kui mitte eestlane” (Kess 2007).

Kirjandustunnis „filmi vaatamine lihtsalt aja sisustamise pärast ei õigusta end. Ekraanil toimuvat tuleks eesmärgistatult jälgida, see treenib keskendumist ning oskust tuua esile oluline. Kõikides filmides saab hinnata näitlejatööd, kaadreid ja eriefekte ning alles siis lugu, selle usutavust ja põhjendatust. Filmi arutelu ja kommenteerimine arendab mõtlemis- ja seoste loomise oskust” (Kess 2007).

„Huvitavaid võimalusi kirjandustunni elavdamiseks pakub muusika. Liivi, Koidula või teiste luuletajate viisistatud tekstid seavad luule teise valgusesse. „Eile nägin ma Eestimaad” Ruja või „Sa tulid tuppa” Vantoreli esituses on ainult mõned elevust tekitavad näited” (Kess 2007).

2.3.1. I kursus „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine” ja audiovisuaalsed materjalid

Kursuse lõpuks peab õpilane oskama analüüsida ja tõlgendada kirjandusteose sisu ja sõnastada probleemi, peamõtet, tegelaste suhteid ja olustikku. Õpilane peab oskama analüüsida ja tõlgendada ka luuletuse sisu ja vormivõtteid.

Audiovisuaalsetest materjalidest saab kasutada luule- ja kirjandussalvestusi ja pakkuda nendepõhiseid ülesandeid. Proosateksti võib lasta filmiks teha, et siis analüüsida tõlgendamisvõimalusi. Märjamaa Gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja Sirje Nootre soovitab isegi Tuglase „Maailma otsas” käsitlemise sissejuhatuseks vaadata filmikatkendit „Odüsseias”, et tekiks kõrvutatav analüüs. (Nootre 2011)

Luuleteksti analüüsimiseks võib kuulata luule- ja lauluplaate, võrrelda luule- ja laulustiile; luuletuste suurepärane andmebaas on ETV luuleminutites, millest õpetaja või õpilased saavad teha valiku. Kursus võimaldab ka ülesandeid, mis iseloomustavad kirjanduse olemust ja kirjanduse mõju ühiskonnale ning lugejale. (Org 2011b)

2.3.2. II kursus „Kirjandus antiigist 19. sajandi lõpuni” ja audiovisuaalsed materjalid

Kursuse lõpus oodatakse, et õpilane oskab iseloomustada eri ajastute kirjandust kirjandusvoole ning hindab humaanseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi.

Kursusesse sobivad materjalid, mis iseloomustavad ja kannavad endas ajastu eripära hõngu, näiteks filmid, mis on ekraniseeritud kirjandusklassika põhjal.

2.3.3. III kursus „Kirjanduse põhiliigid ja žanrid” ja audiovisuaalsed materjalid

Kursuse lõpus eeldatakse, et õpilane oskab määratleda kirjandusteose žanri, oskab analüüsida draamateksti, draamateksti ideed ja motiive, oskab nimetada luuleteksti teema ja põhimotiivi.

Lisaks võimalusele toetada kirjandusõpetust erinevate filmidega, saab õpetaja presenteerida erinevaid draamavorme ka kuuldemängu või teleteatrina. Õppeprotsessi kirjeldus soovib vaadata näiteks katkendeid Moliere'i „Tartuffe'ist” või Kivirähki „Voldemarist”. (Õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 57)

2.3.4. IV kursus „20. sajandi kirjandus” ja audiovisuaalsed materjalid

Kursuse lõpus peab õpilane oskama iseloomustada 20. sajandi voole ja žanreid, teadma tähtsamaid perioode ja suundi.

Kirjandusõpetust toetavad erinevad võimalused ja näited filmikunstist. Oluline on tuua välja paralleele ja võrdlusi, kuidas teksti ja lugeja vahetõrge on seoses tehnika võidukäiguga muutunud või muutumas. Kursuse kirjelduses soovitatakse vaadata videokatkendit Beckett'i „Godot'd oodates”. (Õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 59)

2.3.5. V kursus „Uuem kirjandus” ja audiovisuaalsed materjalid

Kursusel lõpuks on oluline, et õpilane mõistaks uuema kirjanduse autoreid ja arengusuundi ning

seostaks loetut tänapäeva eluolu, nähtuste, iseenda ja ühiskondlike ning üldinimlike väärtustega.

Kuna kaasaegne kirjandus on audiovisuaalse tekstiga tihedalt seotud, sobib selle kursuse juures kasutada materjale, mis viitavad tänapäevasele kirjanduskäsitlusele popkultuuris ka sellele, kuidas kirjandus ja meedia omavahel seotud on.

2.3.6. Valikkursus „Kirjandus ja müüt” ja audiovisuaalsed materjalid

Kursusega taotletakse, et õpilane mõistaks intertekstuaalseid suhteid ning maailmakirjanduse ja folkloori seoseid. Kursuse lõpuks peab õpilane mõistma müüdi kui arhetüüpse žanri olemust, nimetab ja tunneb arhetüüpseid müüdimotiive ja -narratiive.

Audiovisuaalsed materjalid võimaldavad näitlikustada, kuidas arhetüüpsed motiivid, tegelased ja kujundid toimivad ka tänapäevases kultuuriruumis. Materjalid peavad toetama intertekstuaalset lähenemist ehk teose olemust teiste tekstide nii vormilisel kui ka sisulisel taustal. Kirjandusõpetuse eesmärke aitab saavutada ka see, kui õppetegevuse käigus vaadatakse klassis käsitletavate teemadega seotud filmide katkendeid või kuulatakse lõike helisalvestistest. Näiteks võib õpilastega vaadata katkendit mõnest eepose põhjal loodud filmist ja täita vaatamise käigus tööülesandeid. Samas ka uurida, missuguseid müüdikangelasi toodab kaasaegne filmitööstus ja kuidas kirjandus ja film teineteist müütide loomise seisukohalt mõjutavad, tuleb ka arutleda meedia rolli üle müüdiloomes. Õpetajale on toeks näiteks erinevad ööülikooli loengud, mis käsitlevad müüti ja müüdiloomet. (Õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 63)

2.3.7. Valikkursis „Kirjandus ja ühiskond” ja audiovisuaalsed materjalid

Kursus taotleb, et õpilane käsitleks kirjandust laiemas ühiskondlikus kontekstis, arutleks kaanoni ja bestselleristika üle, oskaks käsitleda suurt lugejaskonda ahvatlevaid teoseid, sh menu- ja hittkirjandust. Kursuse lõpus peab õpilane tooma näiteid kirjanduses ühiskonnaolude ja inimese kujutamise kohta kirjanduses.

Audiovisuaalsed materjalid toetavad eriti poliitilise kirjanduse ja mõttevoolude mõtestamist, erinevad temaatilised videoklipid aitavad mõista tausta. Poliitilise situatsiooni kujutamise ja selle mõju mõistmiseks inimesele (nt „Dr Živago”, „Plekktrumm”), düstoopia, diktatuuri ja ühiskonna mõtestamiseks (nt „1984”) vaadatakse filmikatkendeid ja analüüsitakse stseene. (Org 2011c)

2.3.8. Valikkursus „Draama ja teater” ja audiovisuaalsed materjalid

Kursus mõtestab lahti teatrikunsti olemust, põhialuseid ja teatri tähendust kultuuris. Õpilane peab kursuse lõpuks leidma seoseid kirjanduse, teatri ja teiste meediumite vahel ja oskama analüüsida teatrietenduse kujundikeelt. Kursuse jooksul peab õpilane olema vaadanud vähemalt kaht teatrietendust või nende salvestust.

Et teatrini jõuda, mõista teatriklassikat, siis soovitatakse kasutada arhiivisalvestusi. Tuua näiteid teatri ja videokunsti sidumisest. Teatrietenduste salvestuste või kuuldemängude käsitlemine tunnis aga võimaldab analüüsida teatrietenduse kompositsiooni, süžeed ja probleemistikku. Näiteks võib õpilane tunnis eritleda kuuldemängu ja sõnadeta lavastuse erijooni ja sihtgruppi, vaadata videosalvestust ühest tantsulavastusest (nt Pepeljajevi „Luikede järv“), arutleda lavastuse atmosfääri loomise vahendite üle. (Kursuse õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 67)

Õppeprotsessi kirjelduses soovitatakse vaadata videosalvestust Mart Kivastiku „Külmetava kunstniku portreest“ ja katkendit Toominga lavastusest „Põrgupõhja uus Vanapagan” ning analüüsida nähtud lavastuse stiili ja atmosfääri. (Kursuse õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 67)

Õpilane peab teatrietendust vaadates sõnastama oma vaatajaelamuse ja analüüsima kujundikeelt. Selleks soovitab õppeprotsessi kirjeldus vaadata tervikuna videosalvestust Tätte näidendist „Ristumine peateega“. (Kursuse õppeprotsessi kirjeldus 2011: link 67)

2.3.9. Valikkursus „Kirjandus ja film” ja audiovisuaalsed materjalid

Kirjanduse ja filmi kokkupuutekursus paneb rõhuasetuse filmikeele ja -poetika õpetamisele. Vaadatakse, kuidas film valmib. See kursus nõuab väga palju visuaalset õppematerjali ning tehnovahendeid. Kursus soovitab uurida ka monteerimisprogramme. Kursuse eesmärk on, et õpilane omab põhiteadmisi filmist ja tajub filmikeele poetikat. Kursuse lõpus peab õpilane mõistma filmikujutise tinglikkust, filmikujundit kui tähenduse kandjat, võrdlema kirjandusteost ning selle põhjal valminud filmi, arutlema filmi esteetika ning seal esitatud eetiliste väärtushinnangute üle, tundma filmiliike, iseloomustama filmi arengusuundi ja teadma eesti kirjanduse ainetel valminud väärtfilme.

See kursus võimaldab audiovisuaalseid vahendeid rakendada 100%. Käsitlema peab kõike, mis aitab kaasa filmi audiovisuaalse terviku tekkimise mõtestamisele, et õpilane mõistaks, kuidas filmikujund on kunstiline üldistus. Käsitlemist leiab kogu filmi tehniline pool: kaader, plaan ning nende olemus. Oluline on jälgida filmi kokkupuudet teiste kunstivaldkondadega, samas jälgida ka uue filmikeele otsinguid, žanrite segunemist ning uute žanrite kujunemist. Õpilane peab tegema vahet, millised on dokumentaalsuse ja tõsieluliste filmide poetikavõtmed, mis on kommertsfilm, väärfilm, poliitiline film ja propagandafilm. Õpilane peab olema vaadanud eesti ja maailmakirjanduse klassika ainetel valminud filme, mõistma kirjandust illustreeriva ekraniseeringu ja kirjandusteose loomingulise töötuse väärtust, oskama kõrvutada ja analüüsida üht ja sama kirjandusteost erinevalt tõlgendavaid filme.

Võtted, mida õpilastega kasutada, on stsenaariumi-originaalteose ja filmi võrdlus. Võib vaadata filmitud näitlejaproove, analüüsida duubleid ja duublivalikut. Analüüsida vaadatavaid filmikatkendeid jms, analüüsida filmi ja teiste kunstide väljendusvahendite seoseid. (Sillart 2011)

Kursuse jooksul peab õpilane olema läbi lugenud vähemalt kaks kirjandusteost ja vaatama nende põhjal tehtud filme. Õppekava soovitab vaadata valikut 16 Eesti mängufilmist: „Georgica” (1998), „Hukkunud Alpinisti hotell” (1979), „Ideaalmaastik” (1980), „Indrek” (1975), „Karu süda” (2001), „Kolm katku vahel” (1970), „Kõrboja peremees (1979), „Mina olin siin” (2008), „Nimed marmortahvilil” (2002), „Nipernaadi” (1983), „Põrgupõhja uus Vanapagan” (1964), „Surma hinda küsi surnutelt” (1977), „Sügisball” (2007), „Tants aurukatla ümber” (1987), „Ukuaru” (1973), „Viimne reliikvia” (1969).

2.4. Valik audiovisuaalset lugemisoskust arendavaid ülesandeid

Selles alapeatükis pakub autor välja erinevaid ülesandeid, mis toetavad audiovisuaalse kirjaoskuse arendamist. Ülesanded on valitud, et toetaksid peaaegu kõiki kursusi. Alapeatüki lõpus pakutakse välja kaks terviklikku materjali filmi- ja kirjandusteose analüüsiks.

Ülesanne 1

Ülesanne põhineb Ellen Niidu ja Edgar Valteri „Suure maalritöö” põhjal loodud multifilmile, mille valmistaja on A Film. Kuna joonisfilm on veidi üle veerand tunni pikk, sobib see suurepäraselt analüüsiks. Autor analüüsis seda kursuste „Müüt ja kirjandus” ning „XX sajandi kirjandus” raames.

Kusjuures „Suur maalritöö” sobis mõlema kursuse jaoks, sest analüüsipunkt on erinev.

Kursuse „Müüt ja kirjandus” analüüsiküsimused.

Üldista, millisel müüdil võiks lugu põhineda? Miks?

Reasta värvid ilmumise järjekorras.

Milline sümbol, kujund või motiiv reastatud värvide puhul tekkis? Mida see sümboliseerib?

Kuidas mõista lugu kui kangelas lugu? Kommenteeri.

Milline arhetüüpne motiiv loost välja tuleb? Kommenteeri.

Joonis 1. Autori kuvatõmmis animafilmist

Ülesanded on ehitatud niimoodi, et õpilane saaks kasutada oma müütidega seotud teadmisi, tajuda maailma loomise müüdi mitmekesisust kasutusampluaad, leida loost arhetüüpe, märgata tekkinud kujundeid ja sümboleid.

Kursuse „XX sajandi kirjandus” analüüsiküsimused.

Kes on teksti autor ja millise eesti kirjanikuga on ta seotud?

Reasta värvid ilmumise järjekorras.

Millist seaduspära märkad? Millist sõnumit see kannab?

Kui analüüsida videot ENSV filosoofiast johtudes, siis kuidas võiks seda tõlgendada?

Kui analüüsida videot postmodernistlikust vaatevinklist, siis kuidas võiks seda tõlgendada?

Milline on kandev sõnum?

XX sajandi kirjanduskursuse raames võimaldab sama multifilm analüüsida nii postmodernismi kui ka totalitarismi võtmes. Postmodernistlikus analüüsis on vaja märgata, et kõik on erinevad, maailma ongi kirju. Samas ENSV filosoofiast johtudes on nii, et kui enne oli hall maailm, siis hiljem tulid värvid (kas siis vabanemine või kommunism).

Ülesanne 2

Kursuse „Teksti keel ja stiil” ülesanne, mis põhineb ETV telelavastuse „Võidab see, kellel on kõige hullem mees” katkendil. Katkend on minuteil 1:00-7:25.

Ülesanne on: *analüüsi videoklipi keelekasutust.*

Oluline on stiil ja keel, mitte sisu!

Kommenteeri, analüüsi, rühmita, grupeeri!

Jälgi kõiki keelendeid! Tee üldistav kokkuvõte.

Joonis 2. Autori kuvatõmmis ERRi videost

Et õpilane tajuks tervikut ja oskaks üldistada, siis ta peab katkendist võimalikult hästi aru saama. Soovitav on, et õpilane teeks vaatamise ajal märkmeid, et luua keelekasutust analüüsiv üldistus.

Valitud katkendi dialoog algab nii:

A: Kuule, kas ma sulle oma ema sõbrannast Ilonast üldse rääkisin vä?

B: Issand, ei rääkinud ää.

A: Aa, *anyway*, saad sa aru, mu emal on siuke sõbranna Ilona, onjo ...

B: Aa, tegelt ...

A: Nojaa, ta on põhimõtteliselt nagu mingi poolvenelane onjo ...

B: Aaa ...

A: No ma ei tea, *anyway*, ta elas vahepeal nagu Riias, onjo, ja talle on jäänud sinna mingi lätlasest sõber Alex, onjo ...

/---/

Ülesanne 3

See ülesanne toetab eesti keele kursust. „Keel ja ühiskond” ja põhineb ETV saate „Tujurikkuja” sketšil „Värdkeel”. Ülesanne võimaldab õpilastel kuulata Eesti murdeid humoorikas võtmes ning märgata, kuidas igapäevaselt kasutatakse ühe keele piires mitmeid allkeeli.

Joonis 3. Autori kuvatõmmis Youtube'i videoklipist

Nimeta kõik viis eesti keelt, mida kuuled

Kuidas paneksid kirjakeelde

Kesse pörsas sõrmikud kõhtu toppis?

Mu pin'ist olessi ka s'oo tüü man rohkem kassu!

Valaq seto tsurale ts'ilk han'd's'jat.

Kuidas rikastavad allkeeled eesti keelt?

Ülesandes peab õpilane märkama, et sketšis kasutatakse oskuskeelt (arstikeel), tavalist eesti keelt, Võru, Setu ja Saare murret. Tõlkeülesanne toetab seoste loomise oskust ja keelt sisemiselt tõlkime ühelt keeletasandilt teise.

Ülesanne 4

Videoülesanne kursusele „Kirjanduse analüüs ja tõlgendamine” ETV saate „Kirjandusministeerium” põhjal. Mart Juure kirjandussaade võtab alati vaatluse alla mitmeid põnevaid teemasid, millest valikut teha on väga põnev. Kirjanduse esimesele kursusele sobib ülesanne, mis analüüsib näiteks raamatümüügi edetabelit. 2014. aasta detsembrisaate kohta sobivad järgnevad analüüsiküsimused

Mida loeb rahvas? Nimeta neli huviala pinget järjekorras!!! Mida see näitab rahva eelistuste kohta? Üldista ja põhjenda.

Mida tähendab roosa müra? Mida annab Kersna raamat lugejale?

Mida peaks lugema spordisõber? Nimeta kaks raamatut. Miks?

Õpilased peavad tutvustusjärjekorra põhjal aru saama, mida ja miks inimesed raamatupoest ostavad. Samas tabama Mart Juure jutust ka kujundliku keelega sõnumit.

Ülesanne 5

Kursuse „XX sajandi kirjandus” kuulamisülesanne. Ülesanne põhineb R2 kirjandussaatel „Kuri karjas”, selles saates kehastuvad saatejuhid Aleksander Blokiks ja Vladimir Majakovskiks ja loevad nende luuletusi ning kommenteerivad. Ülesanne aitab kinnistada modernismi ja analüüsida luuletuste eripära ning liigitada luuletajad modernismivoolu. Ülesanne põhineb minutitel 0:00-7:15.

Kuula katkendid R2 kirjandussaatest „Kuri karjas“ (24.11.12) ning vasta küsimustele.

„Kuri Karjas“ ei ole pelgalt luulesaade. Või tegelikult ikka on küll. Sest kogu maailm ongi luule ja seda rohkem kui me arvata oskame. Kaur Kender ja Olavi Ruitlane vaatavad kogu maailma läbi luule biheeliksi, deklameerivad oma ja teiste suurkujude loomingut ning katsuvad läbi näidete õpetada meid kõik mõtlema poesiakeeles. Igas saates on ka

külaline: luuletaja, sõnameister, räppar, verbaalvigurdaja, lingvistiline žonglöörid jne. Ühesõnaga revolutsionäär, sest seda nad kõik on. Eetris laupäeviti k 17-19 R2s.

1. Kes „on“ studios?

2. Iseloomusta kummagi luuletaja luuletusi. Analüüsi lõpuks püüa põhjendada, miks nad just sääraseid luuletusi kirjutavad. Millisesse modernismivoolu neid paigutaksid, miks?

Ülesanne 6

Praktiliselt iga keelekursuse toetamiseks sobivad alati mitmekülgsed ülesanded Vikerraadio „Keelesäutsu” põhjal. Iga „Keelesäuts” keskendub ühele probleemile, mistõttu saab ühe ülesandega erinevaid oskusi arendada: kuulamist, keeletunnetust, keeleprobleemi jms. Näidisülesanne 13. jaanuari 2014 „Keelesäutsu” „Pooleteistkümnest kaheni” põhjal.

Kuula „Keelesäutsu”. Vasta küsimustele.

15? (palun kaks varianti)

Mida tähendab kümmend?

Kui pikk on teeremont tegelikult?

Kui kõrge on laine tegelikult?

Kus tekib segadus?

Meediaõppematerjal: filmid „Idioot” ja „Doktor Živago”

Meediaõppematerjal Rainer Sarneti mängufilmi „Idioot” põhjal. Kinos Artis on eriprogramm „Kirjandus kinos”, kus kooliõpilastele näidatakse filme, mis on valminud kirjandusteoste põhjal. Peaaegu iga filmi juurde palutakse mõnel õpetajal teha meediaõppematerjal.

„Idioodi” õppematerjal valmis autoril aastal 2011, „Doktor Živago” omad 2014.

Rainer Sarnet / Fjodor Dostojevski „Idioot”

Ülesanded jagunevad laias laastus kaheks: filmieelseteks ja filmijärgseteks. Arvestatud on, et õpilased saaksid arutleda, diskuteerida, teha meeskonnatööd, argumenteerida. Pakutakse välja ka

valik filmipõhiseid kirjanditeemasid.

Kas Dostojevski romaan enne filmi õpilastega läbi lugeda, jäägu iga õpetaja otsustada.

Filmieelsed tegevused

1. Filmipoeetika

Enne filmi oleks hea korrata üle filmi peamised stiilivõtted, rõhutamaks kirjanduse ja filmi teatud mõttes sarnasust ning erinevust. Kui raamatus on nii, siis filmis on naa. Arutelus võiks jõuda järgmiste mõteteni

<i>Raamatus</i>	<i>Filmi</i>
• Tegelase sisemonoloog	• Tegelase tegevuslikkus
• Tegelane on ise ettekujutatav	• Kunstnik-režissöör loovad tegelase
• Aeg-ruum kirjeldatakse	• Aeg-ruum näidatakse
• „Kaadris“ ainult oluline	• Kaadris näeb tausta: esemeid, inimesi
• Lugemine on vaikne tegevus	• Filmimuusika!
• Dialoogi tonaalsus kujuteldav	• Ohuline dialoog, miimika, žestid
• ...	• ...

Muidugi on hea eeltööna rõhutada, et mõlemad kunstiliigid kannavad endas olulisimat kunsti eesmärki: pakkuda/jagada/vahendada emotsiooni.

(Vt ka oppekava.ee ainevaldkond „Keel ja kirjandus“ ptk 10 „Valikkursus „Kirjandus ja film““.)

2. Märksõnad

Rainer Sarneti „Idioot“ läbib igipõliseid küsimusi. Enne filmi vaatamist võib anda õpilastele märksõnad, mida filmist leida. Küll aga oleks hea, kui õpilased mõtestaksid märksõnade tähenduse enne vaatamist, et hilisema arutelu käigus jälgida, mida mõtlesid noored oma peas, aga kuidas kannab tähendusi film.

STIIL, ELIIT, ILU, PIDU, MÄNG, LUGU, ABIELU, RAHA, KINGITUS, PÕRGU, TÖÖ, PÄRANDUS, RESTORAN, MAAL (KUNST), VAENLANE, USK, HALETUS, PÜHA(DUS), SÜNNIPÄEV, RELV, ARMASTUS, ANDESTUS, KIRI

3. Kui lugeda enne Dostojevski romaani ...

... siis võiks anda õpilastele ülesandeiks märgata romaani-filmi erinevust (vt Kausi artikkel)

- tegelaste väljajättelisus
- tegelaskuju ühendamine

- *tegevusliini väljajättelisus*
- *sündmuste väljajättelisus*
- *Sõnavara*
- *Käitumine, tonaalsus*
- *Atmosfäär*

Siiski on vajalik rõhutada, et film ja kirjandus on erinevad, vältimaks muljet, justkui kinokunst on kirjanduse lõrtsija või film ongi ainus ja õige.

Filmijärgsed tegevused

4. Arutelu, mõttevahetus

Ühine õpetaja suunatav vestlus aitab koguda erinevaid emotsioone ning mõtestada nähtu üle. Siinkohal mõned puutepunktid, kuid unustada ei tohi seda, et vale vastust ei saa olla. Oluline on vahetus ja põhjendus.

Kuidas oli? Mis kõnetas? Milline hetk esile tuua? Milline tegelane? Millised olid põhiprobleemid?

Lõpu aimatavus? Kõlama jäänud mõtteterad?

Sündmustiku aeg-ruum? Karakterid? Kunstnikutöö? Operaatoritöö? Filmimuusika?

5. Laiemad teemad suuliseks aruteluks

Siin võib appi võtta enne filmi käsitletud märksõnad (vt p 2)

- *Eliidi/glammuuri/välise võlu/“võlu“ ja elu stiil / „elustiil“*
- *Maalid ja skulptuurid kui tegelased*
- *Romaanid filmis, miks? („Hamlet“, „Madame Bovary“, „Kameeliadaam“, „1001 ööd“)*
- *Ilu hirm, ilu on mõistatus*
- *Kes on „idioot“?*
- *Naise roll (mehe kõrval?)*
- *Abielu kui äritehing?*
- *Nõrgad mehed, nõrgad naised?*
- *Inimese valikud*

Aruteluks võib võtta ka kirjanditeemasid (vt p 7).

6. Rühmatööd

Eeldusel, et klassis on õpilasi 30 ringis, pakun välja kaheksa rühmatöö teemat, arvestusega, et rühma suurus oleks kuni neli gümnasisti. Rühmatöö tulemusena võiks valmida plakati, PP-esitlus, ettekanne vm.

1. RÜHM: „Idioot“ – Mõškini arenemislugu

Analüüsige, millise inimesena saabub Mõškin Peterburgi ning jõudke selleni, milline mees on temast saanud filmi lõpuks. Millised sündmused ja inimesed teda arendavad. Kuidas mõista, et teda peeti lapseks. Kas Mõškin üldse muutus?

2. RÜHM: Mõškin: võitja või kaotaja

Analüüsige, kas Mõškinit võib pidada rohkem võitjaks või kaotajaks. Püüdke selgusele jõuda, mida võib pidada võitudeks, kelle või mille üle Mõškin võidu saavutas. Millist hinda võidud maksid? Mida või keda Mõškin kaotas, millist hinda nende kaotustega maksti. Kes maksis?

3. RÜHM: Mõškini elu kui labürint

Analüüsige, Miks võib öelda, et Mõškin eksleb labürendis? Mis selle labürindi moodustavad? Millistesse ummikteedesse Mõškin satub, kuidas neist väljapääsu leiab. Millised olid Mõškini väljapääsuvõimalused, kuidas ta neid kasutas. Kas Mõškin pääses labürindist välja?

4. RÜHM: Nastasja Filippovna vs. Aglaja

Analüüsige, milliseid ühis- ja erijooni kannavad mõlemad naised, milliseid ambitsioone nad kannavad, millist elustiili esindavad? Naised ja Mõškin: miks võistlevad Mõškini nimel, milliste vahenditega. Kumb saab Mõškini endale?

5. RÜHM: Inimeste ideaalid ja reaalsus

Analüüsige filmist, milliseid ideaale erinevad tegelased kannavad, kuidas nende nimel tegutsetakse. Milliseid olukorrad või takistused veeretuvad tegelaste teele, mis ei lase ideaalidel täituda? Miks? Kuidas reaalsus inimeste lootused või ootused purustab?

6. RÜHM: Armastuse ajatu problemaatika

Analüüsige, millised on armastuse erinevad avaldumisvormid loos. Milliseid probleeme armastus endas kannab? Kes, keda, miks ja kuidas armastab? Milline on hind, mida armastuse nimel tasutakse?

7. RÜHM: Raha lõputu problemaatika

Analüüsige, kuidas ja millist rolli mängi raha erinevate tegelaste ehudes? Kuidas erinevad summad muudavad inimestesse suhtumist? Kelle jaoks on raha olulisem kõigest muust, kelle jaoks mängib raha ainult väikest rolli? Miks? Kuidas muutuvad inimesed, kuulates konkreetseid summasid?

8. RÜHM: Kes on tegelikult „idioot“?

Võib eeldada, et Mõškin on idioot, sest ta on ainus diagnoosiga haige. Siiski analüüsige, millisel moel kannavad „idiooni“-joont endas teised tegelased. Kuidas ja kes on tegelikult suuremad Mõškinist suuremad idioodid? Miks?

7. Kirjanditeemad

Kes kahju kardab, see kasu ei saa

Kusagil aga nälgivad neegrid ...

Stiil ja elegants ja glamuur!

Kes maksab rohkem?

Armastuses on kõik idioodid

Sa unustasid suudelda mu hinge

Maailm läbi siniste prillide

Saak siidi sees

Andesta mu õnn

Pettumine – elu iseloomulik osa

Veel mõned mõtted, mida võiks teha

8. Retsensioon

Filmiarvustuse kirjutamisel võib anda piirid nt 3000 tähemärki, arvustuse nõuded tuleb samuti üle korrata.

9. Filmimeeskond ja näitlejad

Filmi meeskond ja näitlejad vääriskid oma tähelepanu. Õpilased koguvad veidi infot tegijatest ja tutvustavad klassile. Võib teha ka stendi, mis võiks sisse juhatada Eesti filmi aasta.

10. Tegelaste profiil

Võib luua filmitegelaste profiili ehk siis kirjaliku pildi karakterist (nimi, vanus, elukoht, unistused, meeldivused, ebameeldivused, iseloom, tugevused, nõrkused jne)

11. Filmi tvitereerimine

Filmist 140tähemärgilise kokkuvõtte tegemine. (vt R. Raud „Väga lühikesed lood“ Vikerkaar 10-11/2009)

järeldus.

<i>Revolutsioonärid</i>	<i>Tsaari pooldajad</i>

JÄRELDUS:

Kujutle, et Juri Živago jäädvustaks oma elu kaheksa säutsuga (tweet'iga). Mõttele kogu filmi peale. Pea meeles, et pikkus on 140 tähemärki, ära unusta #!

Kirjutamisprobleeme

a) Kirjuta 400sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, vabaduse olemust, vabaduse erinevaid varjundeid. Kuidas mõtestada vabadust erinevatest vaatepunktidest, kelle jaoks ja milliseid tähendusi vabadus endas kannab. Tugine filmile. Pealkirjasta oma kirjand.

b) Kirjuta 400sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid inimese valikud ajaloolistel, pöördelistel aegadel. Kui ajaloos on toimumas suured sündmused, siis milliseid otsuseid inimene teeb, mis mõjutavad tema valikuid, mis põhjusel ja miks neid valikuid peab mõistma. Tugine filmile ja ajaloole. Pealkirjasta oma kirjand.

c) Kirjuta 400sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid armastuse jäävust ja kestvust. Mis on armastuses sellist, mis jääb püsima, mis ei muutu kunagi. Kuidas inimene reageerib armastusele ning millised on armastuse väljendusvahendid, miks? Tugine filmile. Pealkirjasta oma kirjand.

Filmiülesannete puhul on alati oluline, et need oleksid lõimitud eriilmeliste ülesannetega. Seoks omavahel nii õpilaste eelteadmisi kui ka uusi teadmisi, mis filmist ammutatakse. Ülesanded peavad suunama õpilast märkama filmi esteetikat ning kirjanduse ja filmi kokkupuutepunkte. Kirjanditeemad ning -probleematika toetab alusteksti põhjal kirjutamist.

3. EESTI KEELE JA KIRJANDUSE ÕPETAJAD JA AUDIOVISUAALSETE MATERJALIDE KASUTAMINE GÜMNAASIUMI EESTI KEELE JA KIRJANDUSE TUNDIDES

Õppekava suunab ja eeldab, et õpetajad kasutaksid õpilaste arendamiseks eriilmelisi töövõtteid, sh ka audiovisuaalseid materjale, rikastamaks ja mitmekesistamaks õppeprotsessi.

Autor palus valitud eesti keele ja kirjanduse õpetajatel üle Eesti pidada vahemikus 1. veebruar 2015 – 13. märts 2015 päevikut, kuhu nad kannaksid kõik audiovisuaalsed materjalid, mida kasutavad sel ajavahemikul gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse tundides.

Pöörduti 20 eesti keele ja kirjanduse õpetajate poole üle Eesti, päevikut soostus täitma kaheksa gümnaasiumiõpetajat. Päevikut täitsid Annely (Põlva), Dea (Jõhvi), Edward (Tallinn), Heily (Nõo), Ilona (Lähte), Maarja-Liisa (Viljandi), Tiina (Haapsalu), Ülle (Tallinn). Võib oletada, et päevikut täitsid pigem need õpetajad, kes on muidu ka aktiivsed nii kooli kui ka Eesti kontekstis.

Õpetajad pidasid päevikut Google Doc'is tabelina, kuhu pidid kandma, mis klassis millist materjali kasutati, millise põhjusega ja millise eesmärgiga. Kursuste piirangut uuritavad ei saanud, arvesse läksid kõik sel ajaperioodil õpetatavad gümnaasiumikursused. Oluline oli see, et vaadata, kui palju ja kas üldse õpetajad tolle ajaperioodi sisse audiovisuaalset materjali paigutavad.

Lisaks tehti valitud õpetajatega intervjuu, saamaks taustainfot tehniliste võimaluste, kasutamise sageduse, materjali valiku kriteeriumite ja antavate ülesannete, allikate kohta. Küsiti ka, miks õpetajad kasutavad.

Tuleb välja, et kõigil päevikut täitnud õpetajatel on olemas täiusliku tehnikaga – ekraan, projektor, arvutid, kõlarid, ühe korra mainiti ka dokumendikaamerat – klassid, ainult üks õpetaja mainis, et ta ühe päeva peab tunde pidama sellises klassis, kus pole projektorit. Audiovisuaalse materjali kasutamise tiheduse kohta aga ei oska õpetajad konkreetset valemist anda, arvati, et sõltub klassist ja teemast: teinekord iga päev, teinekord jälle harvemini.

Õpetajad arvavad, et nad kasutavad rohkem videot (filmilõike ja saateid). Üks õpetaja arvas, et kasutab umbes 50:50. Aineti arvatakse ka, et võibolla nii eesti keele kui ka kirjanduse tunnis võrdselt. Kui eesti keele tunnis vaadatakse rohkem saateid ja kuulatakse erinevaid esinemisi või

tekste, siis kirjandustundi ilmestatakse filmilõikude ja kirjandusküsimustikuga.

Tingimused, mida materjalile seatakse, on väga konkreetsed. Üks õpetaja isegi rõhutas, et meelelahutust tema ei paku. Materjal valitakse professionaalne ja ainega seostuv, et visualiseeriks teemat ning võimaldaks teemat mitmekülgsemalt käsitleda. Mainiti ära, et materjal oleks provotseeriv ning annaks alust diskussiooniks, ühe korra öeldi, et ka jäämurdmiseks. Materjali leitakse õpetajate sõnul peamiselt ERRi internetikanalist ning Youtube'ist.

Üldiselt on igal gümnaasiumiklassil kaks eesti keele ja kaks kirjandustundi nädalas, kui koolil pole rakendatud teistmoodi õpet. Seega peaks vaadeldavasse ajaperioodi jääma igal klassil 12 eesti keele ja 12 kirjandusetundi.

Jälgimisperioodi jooksul kasutasid kõik õpetajad – kes rohkem, kes vähem – erinevaid audiovisuaalseid materjale. Edasi on ülevaade kursuste ja klasside kaupa, et vaadata, milline muster avaldub, tehakse analüüs ja üldistus ning järeldus. Eraldi paigutati ainult valikkursus „Kirjandus ja film”, sest see eeldabki rohket videomaterjali kasutamist.

Kasutatud materjali järel on sulgudes allikas, kuupäev ja materjali kasutava õpetaja nimetäht.

3.1. Eesti keel ja audiovisuaalsed materjalid, mida kasutatakse

10. klass

10. klassis sel perioodil on käimas üldiselt kursused „Praktiline eesti keel I” ja/või „Keel ja ühiskond”. See tähendab, et põhilised teemad on keele osal ühiskonnas, avalikul esinemisel ja keelel kui suhtlusvahendil.

Uuritavad kasutasid avaliku esinemise harjutamiseks järgmisi videoklippe: „Tujurikkuja: lasteaed” (Youtube, 5.02, E), riigikogu valimised 2015: üksikkandidaat Svetlana Invitskaja (ERR, 5.02, E) ja Rasmus Mägi kõne spordiaasta auhinnatseremoonial (ERR, 5.02, E). Sõnumi mitmetähenduslikkuse ning sõnavaliku eripära mõtestamiseks kuulati ENSV hümnit (Youtube, 10.02, I) ning sõnumi selguse mõistmiseks kuulati klienditeenindaja ja kliendi telefonivestlust „16115” (Youtube, 5.03, I)

11. klass

11. klassis on sel perioodil käimas kursused „Meedia ja mõjutamine” ning/või „Praktiline eesti keel

II". Kursused keskenduvad sellele, kuidas meedia inimestega mängib, millisel moel mõjutab ja mida märgata võiks. Oluline on ka see, kuidas õpilased kujundavad oma arvamust.

Meedia eetilise üle arutlemiseks, keelise mõjutamise näitlikustamiseks ning analüüsimiseks kasutati katkendit saatest „Pealtnägija” (ERR, 9.02, A), kus käitumishäiretega nooruk surus nurka nii pere, kooli kui ametnikud ning saatest „Kolmeraudne” intervjuusid Kaur Kenderi ja Ken-Marti Vaheriga (TV3, 2.02, H).

Reklaami kui mõjutaja (keskenduti sotsiaalreklaamile) näitlikustamiseks kasutati Stereotüüp.ee portaali sotsiaalreklaame „Õpetaja”, „Kassapidaja”, „Palgalõhe” (3 x stereotyyp.ee, 11.02, ML), samas vaadati ka õpilaste endi tehtud sotsiaalkampaania reklaame (11.02, ML).

Arvamusloo kirjutamise aluseks ja arvamuse kujundamiseks kasutati videolõiku, kus Fred Jüssi räägib vaikusest (Youtube, 16.02, A), mõtisklust „Üks lugu: Fred Jüssi” (ERR Vikerraadio, 2.02, H) ja ka kuuldemängu „Vaikus ja karjed” (ERR, raadioteater, 16.02, A).

12. klass

12. klassis on kursused „Teksti keel ja stiil” ning/või „Praktiline eesti keel III”. Kursused panevad rõhu heale keelekasutusele, stiili mitmekülgsusele, aga ka erinevate sisukate tekstide kirjutamisele, arvamuse kujundamisele ning arutlusoskusele.

Arvamuse kujundamiseks ja analüüsimiseks kasutati Kristiina Ehini kõnesalvestust ajalehe Postimees arvamuslõunalalt (Postimees, 16.02, E) ja kuulati saatest „Tuled akendes” intervjuust Kristiina Ehiniga viimast 5 minutit. (ERR, 18.02, E). Vabariigi presidendi Toomas Hendrik Ilvese kõnet Eesti vabariigi aastapäeva kontserdil Jõhvi kontserdimajas (ERR, 25.02, E & 25,02 T) kuulati isegi kahel korral.

3.2. Kirjandus ja audiovisuaalsed materjalid, mida kasutatakse

10. klass

10. klassis käsitletakse üldiselt kursusi „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine” ning „Kirjandus antiigist 19. sajandini”. Esimene kursus annab vihjed sellele, kuidas kirjandusteosele lähenda, kuidas lugeda ja tõlgendada, siis ajaloolisel kursusel tehakse rännak kirjanduskaanonit ja kultuuri mööda.

Kirjandusrännakul on audiovisuaalsed materjalid toeks olnud tutvumisel vanakreeka teatriga: veebimaterjal (Seinbergi & Marksoni veebimaterjal, 18.02, A) ja saade „Näitemäng: antiikkomöödia maskid ja kostüümid” (ERR, 10.02, D). Cervantese „Don Quiote'i” käsitlusele on värvi lisanud Georg Otsa „Töötuse laul” muusikalist „Mees La Manchast” (Youtube, 12.02, I), renessansi olemust aitas mõtestada „Terevisioonist” intervjuu „Otsime vastust küsimusele, miks renessansiaegsed kunstnikud lapsi nii veidralt kujutasid” (ERR, 27.02, T) ja *commedia dell'arte* analüüsiks sobis telelavastus „Igihaljaid hetki etendusest „Armastus kolme apelsini vastu” (ERR, 16.02, I).

10. klassi pakutakse Tallinna Lilleküla Gümnaasiumis kursust „Kaasaegne kirjandus”, milles tutvuti „Terevisiooni” saatelõigust „Raamatümüügi edetabel” (ERR, 9.02, E) müügihittidega. Kui linastus mängufilm „50 halli varjundit”, analüüsiti treilereid (2 x Youtube, 16.02, E) ja kuulati ingliskeelset intervjuud romaani autori E. L. Jamesiga (Youtube, 16.2, E).

11. klass

11. klassis on üldiselt käimas kursused „Ilukirjanduse liigid ja žanrid” ning „20. sajandi kirjandus”. Kursuse raames antakse ülevaade sajandi olulisemates kirjandussuundadest ja vooludest ning tutvutakse oluliste tekstidega. Üldiselt ollakse 11. klassi kevadpoolaastal 20. sajandi esimese poole kirjanduse juures. Kursus ei eralda eesti kirjandust maailmakirjandusest.

Maailmakirjandusest on õpetajad kasutanud ekspressionismi sissejuhatuseks Alban Bergi muusikat (Youtube, 9.03, ML). Modernismi puhul on vaadatud tervikuna Oscar Wilde'i „Dorian Gray portree” põhjal valminud mängufilmi (DVD, 4.03, ML). Franz Kafka „Metamorfoose” ilmestati filmitreileriga (Youtube, 11.02, H). George Orwelli „Loomade farmi” (1/10) kuulati Margus Lepa esituses (Youtube, 4.02, D).

Eesti kirjanduses puhul vaadati Oskar Lutsu „Kapsapea” põhjal animafilmi (Youtube, 2.02, I). Arbujate luulet käsitledes kuulati Kärt Tominga esitluses laulu Betti Alveri „Korallid Emajões” põhjal (Youtube, 3.03, I). Dadaismi näitena kuulati Ilmar Laabani häälutust (Youtube, 9.03, ML).

Teistest materjalidest eristub „A Year in the Life: J. K. Rowling”, millest katkendeid näitas õpilane elulooraamatu tutvustamise taustaks (Youtube, 11.02, D).

12. klass

12. klassis on käimas kursused „20. sajandi kirjandus” ja/või „Uuem kirjandus”. Teinekord on koolid andnud 20. sajandit käsitlevale kursusele kaks kursust ehk 12. klassi esimesel poolaastal tehakse rännak sajandi teise poolde ning kevadpoolaastal minnakse uuema kirjanduse juurde.

20. sajandi maailmakirjandust käsitlevatest materjalidest on kasutatud taas Georg Orwelli „Loomade farmi” (9/10) audioversiooni, mida loeb Margus Lepa (Youtube, 4.02, H), Georg Orwelli käsitlemist toetab ka Vikerraadio järjejutt, kus loetakse III osa Jeffrey Meyersi „Georg Orwelli” biograafiast. (ERR Vikerraadio, 6.02, H). Franz Kafka „Protsessist” on vaadatud filmiversiooni (Youtube, 4.02, Ü) ja Mihhail Bulgakovi „Meistri ja Margarita” puhul on kuulatud David Vseviovi „Müstilise Venemaa” osi „Bulgakov: Stalini huvi Bulgakovi loomingu vastu” (ERR Vikerraadio, 3.02, Ü) ja „Bulgakov: romaan „Meister ja Margarita” (ERR Vikerraadio, 4.02, Ü).

Eesti kirjandust esindavad katkend „Tähelaevast” Arvo Valtoniga (ERR, 2.02, D) ja Voldemar Kuslapi „Mustamäe valss” (Youtube, 3.03, I), et analüüsida ajastule omast irooniat.

Kaasaegse eesti kirjanduse puhul kasutavad õpetajad Andrus Kivirähki käsitlemisel videoid „Meri ja Orav”, aastavahetus ETVga (Youtube, 5.02, D), „Ivan Orav” (Youtube, 5.02, D) ja telelavastust „Meri ja Orav” (ERR, 10.02, D) ning saatest „Hommik Anuga” lõiku, kus Andrus Kivirähk räägib kirjandusest, „Kakast ja kevadest” ning oma raamatutest (ERR, 10.02, D).

Uuemast maailmakirjandusest on vaadeldud ajaperioodil saanud tähelepanu David Mitchelli „Pilveatlas”, mille mängufilmiversiooni vaadati (DVD, 3.02, H). Tänapäevase menukirjanduse esindajatest on kasutamist leidnud „Troonide mängu” I telehooaja trailer (Youtube, 18.2, E), Mankelli Kurt Wallanderi lugudest BBC telesarja (Youtube, 18.2, E) ja Rootsi mängufilmi „Wallander” trailer (Youtube, 18.02, E), mängufilmi „50 halli varjundit” trailer (Youtube, 18.2, E).

Uuema kirjanduse käsitlemisel eristub „Terevisiooni” videoklipp menukite tutvustamisest (ERR, 12.02, I).

Valikkursus „Kirjandus ja film”

Kursus „Kirjandus ja film” on niiehkni säärase, mis eeldab videomaterjali. Seda kursust õpetas sel perioodil ainult üks õpetaja (T) nii 11. kui ka 12. klassis seetõttu on siin esitatud vaid loetelu, mida on sel perioodil kasutatud, seda kursust eraldi ei analüüsita, sest puudub võrdlusalus. 11. klassis käsitleti rohkem filmi valmistamise ja algusaastate temaatikat, 12. klass on keskendunud enam autorifilmile. Valdav videote allikas oli Youtube, kui on kasutatud teist allikat, on teine allikas

toodud sulgudesse.

Filmikatkendid, trailerid: dokumentaalfilm „Varesesaare venelased”, „The Gold Rush”, „Strictly Ballroom” 1992, „Suur Gatsby” 2012, „Austraalia”, „Edward Käärkäsi”, „Alice Imedemaal”, „Diango Unchined”, „Kill Bill”

Tervikfilmid: Quentin Tarantino „Django” (DVD), Elbert Tuganov „Peetrikese unenägu” (vifi.ee), õpilaste omalooming (koolitöö), vendade Lumiere'ide esimesed filmid, Georges Meliese'i „Reis kuule” ja „Le Melomanse” ja „The Indian Rubber Head”, „Karujaht Pärnumaal”

Õppefilmid jm salvestused: Charlie Chaplin's Award 1972 Oscar, „Kuidas teha filmi?” ja „How to Create Storyboard”.

3.3. Tulemused: milliseid materjale eesti keele ja kirjanduse tundides kasutatakse

Pooleteise kuu jooksul kasutasid eesti keele ja kirjanduse õpetajad audiovisuaalseid materjale nii eesti keele kui ka kirjanduse tundides. Kasutati väga eriilmelisi materjale ning selgub, et õpetajad õpetavad samu autoreid või kasutavad samu autentseid materjale samaaegselt. Sarnase teema või autori käsitlemisel kasutati erinevaid videomaterjale. Üldiselt võis ka täheldada, et õpetaja kasutas pigem audiovisuaalseid materjale ühes tunnis rohkem, mitut korraga. Üht lühikest audio- või videoklippi pigem harvem.

Ainetest lähtuvalt kasutati rohkem audiovisuaalseid materjale kirjanduskursustes. Kolme klassi peale kasutati kirjandustunnis audiovisuaalseid materjale 37 korda (vastavalt 10, 9 ja 18), samal ajal kui eesti keele tundides kasutati 18 korda (vastavalt 5, 9 ja 4); kokku kasutati audiovisuaalseid materjale 55 korral.

Eesti keele tundides kasutatavad materjalid on pigem probleemi- või ülesandepõhised, pigem väga konkreetsed keelekasutuse või sõnumi edastamise või arvamuse kujundamise, vormistamise kohta. Keeletunni auditiivne materjal võis olla ka arvamusloo alustekstiks. Eesti keele tunni materjalid olid avaliku esinemise kohta, sõna ja sõnumi tähenduse, tähenduslikkuse ja mitmetähenduslikkuse kohta, meedia eetilise ja meedia mõjutamise kohta, reklaami väljendusvahendite ning sõnumi edastamise kohta või vaadati/kuulati mõne arvamusliidri või prominentse tegelase esinemist või

mõtteavaldust (Fred Jüssi, Kristiina Ehin, Toomas Hendrik Ilves).

Kirjandustundide materjalid on kas autorit ja tema olemust ning ajastut kajastavad, kirjandusvoolu või -perioodi iseloomustavad või kirjandusteost kas otseselt katkendina, interpretatsioonina (lavastus, film, laul) või teose põhjal valminud filmi trailerina. Materjalid on pigem harivad, rikastavad, lugu või sõnumit edasi andvad, silmaringi arendavad. Kasutatud materjalid olid kirjanduse rolli kohta ühiskonnas, intervjuud kirjanikega, ajastut (antiik, renessanss) või autorit (Bulgakov) kirjeldav loeng või aitematerjal, ajastu või autori mõistmist toetav materjal, kirjandusteose filmi-, anima- või teatritõlgendus.

Põhiline kanal, kust audiovisuaalseid materjale eesti keele ja kirjanduse tundidesse leitakse, on internetikeskkond Youtube, 25 korda. Järgnes Eesti Rahvusringhäälingu tele- ja raadioprogrammide materjal 19 korda. Muud allikad olid pigem ühekordsed; kusjuures ühekordse allika video oli olemas ka Youtube'i keskkonnas, nt stereotüüp.ee reklaamid või antiikkirjanduse loeng. Eeldada, et õpetajad vaatavad raamatulugemise asemel mängufilmi, ei saa. Jälgitaval ajaperioodil vaadati DVD-lt tervikuna kirjandusteose põhjal valminud mängufilmi vaid kahel korral („Dorian Gray portree” ja „Pilveatlas”).

Lisaks kahele tervikuna vaadatud mängufilmile, vaadati katkendeid Franz Kafka romaani „Protsess” põhjal valminud mängufilmist. 4 korral vaadati telelavastust või salvestatud lavastust („Igihaljaid hetki etendusest „Armastus kolme apelsini vastu””, Ivan Orava versioonid).

Õpilaste omaloomingulist videoklippe vaadati vaid ühel korral eesti keele tunnis, kus presenteeriti omatehtud sotsiaalkampaania reklaame, ning korra kursuse „Kirjandus ja film” raames, kus valmis lühifilm.

Rohkem kasutati loomulikult videoklippe. Siiski leidis kasutamist ka audiomaterjal: keeletundides 4 ja kirjandustundides 10 korda ehk kokku 14 korral kasutati audiomaterjali, sh liigitatakse audiomaterjali alla ka laulud („Töötuse laul”, „ENSV hümn”, „Mustamäe valss”, „Korallid Emajões”) või üks muusikapala (Alban Berg). Ühel korral kuulati telefonivestlust, ühel korral kuuldemängu, ühel korral raadiomõtisklust, kahel korral kuulati katkendit romaanist „Loomade farm”, ühe korra kuulati järjejuttu Georg Orwellist ning kaks korda saadet „Müstiline Venemaa”, ühe korra luuletust (Ilmar Laabani häälutus).

Kui eesti keele tunnis kasutatavad audiovisuaalsed materjalid olid ainult eesti keeles, siis

kirjandustunnis kasutati ka ingliskeelseid materjale kokku 10 korral, ingliskeelseks materjaliks olid peamiselt filmitreilerid ja filmid, aga oli ka üks intervjuu (E. L. James) ning üks dokumentaalfilm (J. K. Rowling).

Õpetajad kasutavad üle Eesti samaaegselt samade autorite teoseid või allikmaterjali. Tuuakse välja just sama autor või teos, mis esines erinevatel õpetajatel. 12. klassi eesti keele tundides kuulati Fred Jüssi kaht erinevat arvamusalaldust, kuulamisel ja analüüsimisel oli kahe õpetaja tunnis Eesti president Toomas Hendrik Ilvese eesti vabariigi aastapäeva kõne Jõhvi kontserdimajas. Kirjandustundides kattus kahel õpetajal Georg Orwelli „Loomade farmi” audioversioon Margus Lepa esitluses, ühel oli ainult 1., teisel 9. osa 10osalisest audiosalvestusest. Kaks õpetajat kasutasid videomaterjale Franz Kafka romaanide käsitlemisel, üks „Protsessi” ja teine „Metamorfoosi” puhul.

Konkreetsetest saadetest, millest katkendeid on võetud, kordub erinevatel õpetajatel ainult „Terevisioon” kolm korda. Selles osas on saadete valik audiovisuaalseks materjaliks lai: „Pealtnägija”, „Kolmeraudne”, „Hommik Anuga”, „Müstiline Venemaa”, „Järjejutt”, „Üks lugu”, „Tähelaev”, „Tuled akendes”, „Näite mäng”. Saab järeldada ka seda, et materjal on aktuaalne, mis omakorda viitab õpetajate valmisolekule meediat jälgida ning värsket materjali tundi tuua.

Õpetajad kasutavad väga laia valikut audiovisuaalseid materjale, et eesti keele ja kirjanduse tunde rikastada. Kasutatakse nii tervikmaterjali kui ka katkendeid. Küll aga võiks kasutada audiovisuaalseid materjale rohkem eesti keele tundides. Audiovisuaalsete materjalide kasutamine tunnis ei ole igapäevane, kuid tulemustest ilmneb, et seda hoolsamalt on materjal valitud, valitud kas eesmärgi- või ülesandepõhiselt.

Tulemused kokkuvõtvalt audiovisuaalsete materjalide kohta:

- rohkem kasutatakse audiovisuaalseid materjale kirjandus- (37) kui eesti keele (18) tunnis;
- rohkem vaadatakse videomaterjali (41), audiomaterjale vähem (14);
- põhiline materjaliallikas on Youtube, millele järgneb ERR;
- pigem kasutatakse audiovisuaalseid materjale ühes tunnis rohkem, kui ühekaupa eri tundides;
- Toomas Hendrik Ilves ja Fred Jüssi on vaadeldaval ajaperioodil korduvad arvamusalaldajad, keda kasutatakse;
- Georg Orwell, Franz Kafka on vaadeldaval ajaperioodil käsitletavat korduvad kirjanikud;
- eestikeelsele materjalile lisaks vaadatakse ka ingliskeelseid videoid (10);
- korduv saade, millest materjale saadakse, on „Terevisioon”;

- kui eesti keele tunnis on audiovisuaalsed materjalid pigem ülesandekesksed, siis kirjanduses teost toetavad ja silmaringi avardavad;
- audiovisuaalset materjali kasutatakse tunnis pigem harvem, aga materjali valik on kvaliteetne ning eesmärgistatud.

KOKKUVÕTE

Magistritöö võttis vaatluse alla audiovisuaalsete materjalide kasutamise gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse tundides. Töö võttis vaatluse alla miks ja millisel moel peaks tundides audiovisuaalseid materjale kasutama, analüüsis riikliku õppekava ettekirjutusi ja soovitusi ning uuris eesti keele ja kirjanduse õpetajatelt, kas ja kui palju õpetajad reaalselt tundides audiovisuaalseid materjale kasutavad.

Töö esimeses osas vaadeldi tänapäevaseid seisukohti audiovisuaalsete materjalide kasutamise kohta, miks see on oluline. Leiti, et õpilane on muutunud ja maailm on muutunud, mistõttu tekstikeskne kooliõpetus ei õpeta teistes meediumites orienteeruvat õpilast pildikeskses maailmas kriitiliselt mõtlema. Seetõttu on oluline, et tundides õpetatakse õpilasi kriitiliseks meediatarbijaks. Oluline on siinkohal nii materjali valik (kaasaegsed autentset materjalid) ning ülesannete valik.

Töö teises osas analüüsiti gümnaasiumi riikliku õppekava seisukohti, vaadeldi nii üldosa kui ka kursusepõhiseid võimalusi audiovisuaalsete materjalide kasutamiseks. Riiklik õppekava võimaldab ja lausa soovitab konkreetsete näidetega kasutada mitmekülgseid õppematerjale. Õppekava põhjal pakkus autor välja ka kuus audiovisuaalset ülesannet, mis toetavad kursuse eesmärkide saavutamist, ning kaks terviklikku meediaõppematerjali mängufilmi käsitlemiseks.

Kolmandas osas analüüsiti kaheksa eesti keele ja kirjanduse õpetaja päeviku põhjal kas, miks ja kui palju nad 2. veebruarist kuni 13. märtsini 2015 oma tundides audiovisuaalseid materjale kasutasid. Õpetajad kasutavad oma tundides väga eriilmelisi materjale, peamiselt kirjandustunnis ning peamiselt videoid. Põhilised kanalid, kust materjali võetakse, on Youtube ning ERR. Tuli välja, et õpetajad on materjali valikul väga aktuaalsed ning kasutavad samaaegselt sarnaseid materjale või kuulavad-vaatavad sama arvamusiidriga klippe.

Töö hüpotees, et eesti keele ja kirjanduse õpetajad kasutavad tundides audiovisuaalseid materjale harva, pidas paika vaid osaliselt. Õpetajad ei kasuta küll audiovisuaalseid materjale igas tunnis, kuid see-eest on materjali valik väga päevakajaline ning kvaliteetne, kasutataval materjalil on väga konkreetsed ja põhjalikud ülesanded.

Õpetajad peavad oma tundides kasutama rohkem eesmärgipäraselt audiovisuaalseid materjale. Tänapäevane õppimiskäsitus peab vastama tegelikule elule: kui õpilane elab koolivälisel ajal

pildimaailmas, tema info saamise viis ja suhtlus põhineb peamiselt kuulamisel ja vaatamisel, ei saa seda koolitunnist kõrvale lükata. Kuna aga eesti keele ja kirjanduse peamine eesmärk on õpetada mõtlemist ja keelelisi oskusi, ei domineeri *bling-bling* kunagi lugemise, kirjutamise ega kõnelemise üle.

Päevikute analüüs ja päevikute põhjal õpetajate töö analüüs on väga rikastav meetod. Õpetajaid on küll raske päevikut pidama saada, arvatavasti on see tingitud suurest töökoormusest ja ajapuudusest, kuid need õpetajad, kes uuringus osalesid, olid põhjalikud ja hoolikad. Seetõttu väärib temaatika edaspidist uurimist, kus võiks kaasata juba rohkem õpetajaid ja keskenduda konkreetsetele kursustele. Siis saaks tulemuste põhjal luua nt sobiva materjali andmebaasi, millest oleks õpetajatel suurem kasu.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aava, Katrin 2011. Kriitiline kirjaoskus ning diskursuseanalüüs meediatekstide ja keelelise mõjutamise analüüsiks. Link 27. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat*. Eesti keel ja kirjandus. Tartu: HTM.

Aava, Katrin; Salumäe, Ülle 2013. *Meedia ja mõjutamine*. Tallinn: Künnamees.

Ainevaldkond „Keel ja kirjandus”. 2011. *Gümnaasiumi riiklik õppekava*. Lisa 1. https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4021/2m_lisa1.pdf# (Viimati vaadatud 20.05.2015).

Bourdieu, Pierre 1999. *Televisioonist*. Loomingu Raamatukogu nr 30. Tallinn: Perioodika.

Gleick, James 2014. *Informatsioon. Ajalugu. Teooria. Uputus*. Tallinn: Äripäev.

Gümnaasiumi riiklik õppekava. 2011. Riigi Teataja I, 14.01. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021> (Viimati vaadatud 20.05.2015).

Jalak, Kristel 2011. Visuaalsete abivahendite kasutamine. *Koolitaja käsiraamat*. Koostaja ja toimetaja Talvi Märja. Tallinn: ETKA Andras.

Joassoone, Diana; Peterson Ene 2011. *Video ja televisioon lõimitud keele- ja aineõppe toetajana*. Tartu: Atelx.

Jõgise, Seoriin 2011. Ainete lõimingust hõimunädala ürituste ja tundide näitel. Link 8. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat*. Eesti keel ja kirjandus. Tartu: HTM.

Jõks, Maris 2014. Pooleteisekümnest kaheni. Keelesäuts. Vikerraadio. <http://vikerraadio.err.ee/v/vikerhommik/rubriigid/keelesauts/saated/d5349e69-4038-4f6b-a684-8331d35cfe27> (viimati vaadatud 2.05.2015).

Kadakas 2011 = *Gümnaasiumi valdkonnaraamat*. Eesti keel ja kirjandus. 2011. Koostaja Mari Kadakas. Tartu: HTM.

Kerge, Krista 2011a. Keeleõppe sotsiokognitiivsest paradigmast. Link 15. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat*. Eesti keel ja kirjandus. Tartu: HTM.

Kerge, Krista 2011b. Tekstitoimingute valdamine. Link 14. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat*. Eesti keel ja kirjandus. Tartu: HTM.

Kerge, Krista 2011c. Tekst gümnaasium emakeeleõpetuse keskmes. Link 12. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat*. Eesti keel ja kirjandus. Tartu: HTM.

- Kess, Edward 2007. Kirjandus pakub ja vajab võimalusi. *Haridus* nr 7-8/2007: 21-23.
- Kess, Edward 2009. Solidaarsusest, kõigile õpetajatele. *Postimees*, 19.02.2009.
- Kess, Edward 2011. Idioot, meediaõppematerjal. Kino Artis, AS Tallinnfilm. http://www.kino.ee/Media/1000/Event_5870/Idioot_meediamaterjal.pdf (viimati vaadatud 6. mai 2015).
- Kess, Edward 2014. Doktor Živago, õppematerjal. Kino Artis, AS Tallinnfilm. http://www.kino.ee/Media/1000/Event_7268/Meediaõppematerjal_Doktor_Zivago.pdf (viimati vaadatud 6. mai 2015).
- Kess, Edward; Rannaste, Kirsi 2011. Loovtegevused kirjandustunnis. Link 47. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. Tartu: HTM.
- Kuri karjas. 2011. 24.11. R2. <http://arhiiv.err.ee/vaata/kuri-karjas-maarja-kangro> (viimati vaadatud 2.05.2015).
- Kadakas 2011 = *Kursuse õppeprotsessi kirjeldus*. 2011. Lingid 24, 25, 29, 31, 34, 36, 38, 52, 55, 57, 59, 61, 63, 67. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. Koostaja Mari Kadakas. Tartu: HTM.
- Meier, Külli 2011. Meetodite tutvustused ja tegevusjuhised. *Koolitaja käsiraamat*: 111-122, koostaja-toimetaja Talvi Märja. Tallinn: ETKA Andras.
- Nootre, Sirje 2011. Kursuse õppeprotsessi kirjeldus II. Link 54. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. Tartu: HTM.
- Nõmmik, Krista; Salumäe, Ülle 2011. Keelekasutuse osaoskuste arendamisest. Link 17. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. HTM.
- O'Connor, Joseph; Seymour, John. 2008. *Sissejuhatus neurolingvistilisse programmeerimisse*. Tallinn: Tänapäev.
- Org, Andrus. 2011a. Kirjandusõpetuse kontseptsioonist. Link 40. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. Tartu: HTM.
- Org, Andrus 2011b. Luuleteksti analüüs ja tõlgendamine. Link 51. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. Tartu: HTM.
- Org, Andrus 2011c. Kursuse õppeprotsessi kirjeldus. Link 65. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. Tartu: HTM.
- Peterson, Ene 2000. *Video võõrkeeletunnis*. Tallinn: TEA.

Rannaste, Kirsi 2011. Film kirjandustunnis. Link 45. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. Tartu: HTM.

Sillart, Jüri 2011. Kursuse õppeprotsessi kirjeldus. Link 69. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. Tartu: HTM.

Sulbi, Raul 2014. Metsaülikool: põlvkondade vaheline kultuuritaju murrang ähvardab tõsise kultuurikatkestusega. *Postimees*, 24.08.2014.

Tujurikkuja 5. Värdekeel. <https://www.youtube.com/watch?v=ow9zh0N-sQY> (viimati vaadatud 2.05.2015).

Ugur, Kadri 2011a. Meediateksti kriitiline lugemine ja analüüs. Link 30. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. Tartu: HTM.

Ugur, Kadri 2011b. Reklaam emakeeleõpetuses. Link 28. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus*. Tartu: HTM.

Uusberg, Andero 2010. Arutlusi lugemispühholoogiast. Ettekanne Eesti Emkeeleõpetajate Seltsi suvekoolis 11.08. http://www.eeselts.edu.ee/www/v1/?Koolitused:Suvekool_2010 (vaadatud 15.05.2015).

Võidab see, kellel on kõige hullem mees. 2014. ETV. <http://etv.err.ee/v/e1626a90-3fe8-40b4-9fe0-060073b030e5> (viimati vaadatud 2.05.2015).

SUMMARY

Using Audiovisual Materials in Estonian and Literature Classes in Gymnasium

The current Masters' thesis takes under observation the use of audiovisual materials in Estonian and literature classes in gymnasium – what are the possibilities to use audiovisual materials in pedagogical context, in the National curriculum on gymnasium level and also in real school life. The purpose of the thesis is to map how many and which materials teachers actually use in Estonian classes and also to analyse the reason behind their choices.

The thesis is divided into three parts. In the first part, answers to the question, why it is good to use audiovisual materials in Estonian and literature classes and how it is done, are found. In the second part, it is analysed whether and how much does the national curriculum support the use of audiovisual materials in lessons per course. In addition, 6 different exercises are offered that will support the study outcomes set in each course.

In the third part, the real use of audiovisual materials by teachers is analysed. In order to carry out the analysis, 8 teachers of Estonian language and literature in gymnasium level kept a diary in between the 1st of February until the 13th of March, where they marked every lesson in which they used audiovisual materials alongside with comments why they chose these materials for that particular lesson and the source for the materials.

It turned out from the research that audiovisual materials are quite rarely used in lessons but the choice of the materials is of high quality and purposed. Audiovisual materials are more used in literature classes than in Estonian classes, videos are preferred for which the main source is Youtube followed by ERR.

LISAD

Lisa nr 1. Õpetaja päevikulehekülg

video- ja audiomaterjal eesti keele ja kirjandustunnis 2.02–13.03

Õpetaja: Tiina Brock

Kool: Läänemaa Ühisgümnaasium (tundide pikkus 75 min)

Õpetatavad gümnaasiumiklassid ja ained (kursused): kirjandus ja film, eesti keele eksamiks valmistumise kursus, kirjandus antiigist 19.saj.

Kuu-päev	Kl	Eesti keel / kirjandus	Vaadatud/kuulatud materjal (veebilink, kui netimaterjal	Märkused
3.02	12	Kirjandus ja film	http://www.efis.ee/et/kollektsioonid/Eesti-Paevalehe-lugejate-haaretus-2012 http://www.efis.ee/et/Eesti-mangufilmide-TOP-10 http://www.efis.ee/et/kollektsioonid/10-olulisemat-eesti-filmi-aastatest-1991-2011 https://www.youtube.com/watch?v=_g3jXTYVp_k	
4.02	12	Kirjandus ja film	http://et.wikipedia.org/wiki/Abhaasia Lingid traileritest ja filmikatkenditest: https://www.youtube.com/watch?v=nt-DXC-aikh — https://www.youtube.com/watch?v=J3Pl-qvA1X8 https://www.youtube.com/watch?v=M-KWaiqWcQw ~ https://www.youtube.com/watch?v=7dtfx43FFx4 ~ https://www.youtube.com/watch?v=rARN6agiW7o ~ https://www.youtube.com/watch?v=mfl4hK9I2k0	filmi “Mandariinid” tausta avamiseks. Õpilaste ettekanded režissööridest, siin on kahe esitluse lingid, aga neid oli kokku 6 esitlust
4.02	12	Kirjandus ja	Lingid traileritest ja filmikatkenditest:	õpilaste

		film	http://timburton.com https://www.youtube.com/watch?v=M94yyfWy-KI https://www.youtube.com/watch?v=pMiCJefpn9Q https://www.youtube.com/watch?v=eUdM9vrCbow https://www.youtube.com/watch?v=3sbKt3ptUJo	ettekanded režissööridest, siin on kahe esitluse lingid, aga neid oli kokku 6 esitlust
11.02	12	Kirjandus ja film	DVD "Django"	Tarantino film "Django" DVDlt
11.02	12	Kirjandus ja film	DVD "Django"	Tarantino film "Django" DVDlt
12.02		Kirjandus ja film	Üks grupp esitles opatehtud filmi: https://www.youtube.com/watch?v=Q3FlzSGoLos (see ei ole levitamiseks)	kokkuvõttev töö kursusest - õpilased võisid kasutada abimaterjale netist ja Studiumist
25.02	12.h	eesti keel	http://uudised.err.ee/v/arvamus/4b7dff86-8fa5-4a8d-b663-af812f2ae9a1	
25.02	11.h	kirjandus ja film	http://windows.microsoft.com/et-ee/windows-vista/make-a-movie-in-four-simple-steps https://www.youtube.com/watch?v=tIIIc4iszwU	
26.02	11.h	kirjandus ja film	http://rezii.weebly.com/	
26.02	11.h	kirjandus ja film	http://rezii.weebly.com/ , http://filmitalgud.blogspot.com/2011/07/kuidas-teha-piltlugu-ehk-storyboardi.html https://www.youtube.com/watch?v=LgDwNxGIuCQ	
27.02	12.h	eesti keel	http://kristlus.varstukk.edu.ee/kristlikkultuur/vana_testament/kain_ja_aabel.php	
27.02	10.h	kirjandus	http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?	

		antiigist 19.saj.	Q=kultuur&F=M , http://et.wikipedia.org/wiki/Kultuur , http://etv.err.ee/v/meelelahutus/terevisioon/terevisiooni_lood/a00771ec-a477-46cc-9b04-ae23c115f519 ,	
02.03	10.h	kirjandus antiigist 19.saj.	http://www.slideshare.net/nataljadovgan/vanakreeka-mtoloogia-ja-religioon	Näitasin ka üht enda esitlust arhitektist ja arhetüübist, aga see pole mul üleval kuskil
03.03	10.h	kirjandus antiigist 19.saj.	http://www.slideserve.com/sana/herakles-neli-vanakreeka-heerost-i	See oli tegelikult kodus tutvumiseks, tunnis vaatasime vaid mõnd salidi, sest nad tegid rühmatööd Heraklse 12 vägiteost.
03.03	12.h	eesti keel	-	
04.03	11.h	kirjandus ja film	http://en.wikipedia.org/wiki/Kinetoscope http://www.lyon-france.com/Que-faire/Culture-loisirs/Musees/Sciences-techniques/Musee-Lumiere https://www.google.ee/search?q=kinematograaf&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=oSX3VIaxJIX4UpL2gvgI&ved=0CAgQ_AUoAg&biw=1024&bih=655 http://toutlecine.challenges.fr/images/star/0005/00059451-georges-melies.html https://www.youtube.com/watch?v=4nj0vEO4Q6s https://www.youtube.com/watch?v=_FrdVdKlxUk https://www.youtube.com/watch?v=uvfwgA6mBu0 https://www.youtube.com/watch?v=M9NWOQiYWxc	Need lingid olid mu esitlusel fotode ja ja filmiklippide all, jällegi pole ma seda kuskile üles pannud

			Viktoriinmäng (minu koostatud) https://play.kahoot.it/#/?quizId=9db7b5c8-4e13-4a45-acd9-906120175ef3	
5.03	11.h	kirjandus ja film	https://www.efis.ee/UserFiles/pdf/Eesti%20filmilugu%20ajaperioodide%20kaupa%20-%20uus.pdf http://www.parnupostimees.ee/mobile/?id=2677422 http://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_filmide_loend http://www.efis.ee/et/kollektsioonid http://www.efis.ee/et/filmiliigid/film/id/4013/err-video https://www.youtube.com/watch?v=IM-a0Rx2-lo http://www.vifi.ee/est/filmid.m/peetrikes-e-unenaegu	“Peetrikese unenägu” oli meil tellitud, seda niisama ei näe netist
6.03	10.h	kirjandus antiigist 19.saj.	http://www.slideboom.com/presentations/187541/Arhailine-eepos	
6.03	12.h	eesti keel	-	
9.03	10.h	kirjandus antiigist 19.saj.	http://www.slideshare.net/BiankaM/vana-kreeka-teater http://www.slideshare.net/nataljadovgan/vana-kreeka-teater-kirjandus-ja-filosoofia?next_slideshow=1	
10.03	10.h	kirjandus antiigist 19.saj.	-	oli kokkuvõttev kirjalik töö
10.03	11.h	kirjandus ja film	https://getkahoot.com/ https://kahoot.it/#/	Kokkuvõttev tund, mis seisnes viktoriinmängude koostamiseks ja mängimises

				ehk vastamises
10.03	12.h	eesti keel	-	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Edward Kess**, (sünnikuupäev 20. september 1980),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Audiovisuaalsete materjalide kasutamisevõimalusi gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse tundides”

mille juhendaja on Enda Trubok.

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narva, **25. mai 2015**